

Takács Zsuzsa versei 3

Anne Lise Marstrand-Jørgensen: Hildegard II (próza) 6

Hans Brinkmann versei 13

Hans Brinkmann: Tökéletes kábítószer (próza) 19

Villányi László versei 22

Szita Szilvia versei 24

Sopotnik Zoltán: Törmelék sóhaj (vers) 28

Szalagy Csilla: Gyöngéd figyelem játéka (Takács Zsuzsa: *Némajáték*) 29

Szarvas Melinda: „üldözőnek maradt az idő”

(Villányi László: *egyszer csak*) 39

Hegedűs Gyöngyi: Az eltűnt monológ nyomában

(Győrffy Ákos: *A hegyi füzet*) 43

Balogh Ákos: Párbeszédék könyve (Sopotnik Zoltán: *Moszkvics*) 47

Bödecs László: Képeskönyv a halálról (Orcsik Roland: *Harmadolás*) 51

Patak Márta: Nincs, nem is volt (próza) 54

Hegedűs Gyöngyi verse 57

Mile Viola Fanni: Memento patri (próza) 59

Szegedi-Szabó Béla versei 62

Jász Attila: Valaki beszédei (Czink Ibolya Beatrix képeiről) 65

Szabó Márton István: Beletúrni a krumplicipőrébe

(Enyedi Ildikó: *Testről és Lélekről*) 71

Muhel Gábor: Apám szíve dobog bennem

– Válogatás a Grandpierre-család verseiből 74

Grandpierre Attila versei 80

Makáry Sebestyén versei 84

Karkó Ádám versei 87

Gerlei Dávid versei 92

A borítón és a lapzárókon Czink Ibolya Beatrix képei

E SZÁMUNK SZERZŐI:

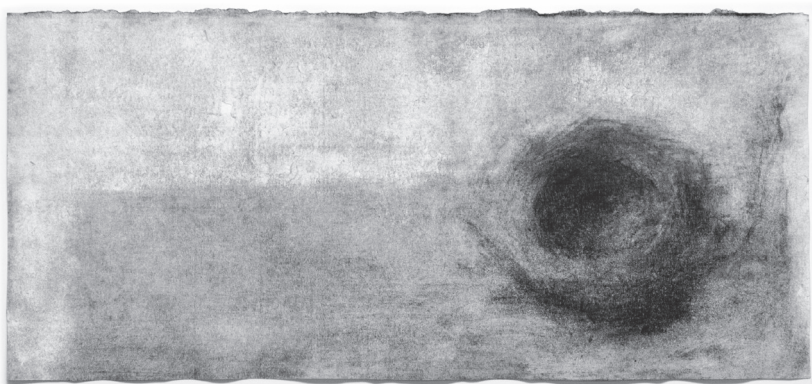
Balogh Ákos kritikus (Bp.), Bödecs László költő, kritikus (Bp.), Brinkmann, Hans költő (Németország), Csörgő Viktória fordító (Bp.), Gerlei Dávid költő (Tatabánya), Grandpierre Attila zenész, költő, csillagász (Zebegény), Hegedűs Gyöngyi költő (Bp.), Jász Attila kultúrharcos (Gerecse), Karkó Ádám költő (Tatabánya), Kovács Ildikó Eszter fordító (Bp.), Marstrand-Jørgensen, Anne Lise író (Dánia), Makáry Sebestyén költő (Bp.), Mile Viola Fanni író (Nagy-
maros), Muhel Gábor kritikus (Szeged), Patak Márta író (Bp.), Soós Anita fordító (Bp.), Sopotnik Zoltán költő (Tatabánya), Szabó Márton István költő, filmkritikus (Bp.), Szalagyi Csilla irodalomtörténész (Bp.), Szarvas Melinda kritikus (Bp.), Szegedi-Szabó Béla költő (Bp.), Szita Szilvia költő (Hollandia), Takács Zsuzsa költő (Bp.), Tibold Katalin fordító (Bp.), Villányi László költő (Győr)

SZÉNPOR

Érkeztek-e már olyan állomásra,
amelynek nincs neve? Leszálltak-e
a szerelvényről? Volt-e maguknál két
kulcscsomó, egy régi és egy új?
Kiesett-e régi a kezükből, és a sínek
közt nyíló pinceablakon keresztül
egy szenespincébe zuhant? Le-
ereszkedtek-e a homályba vagy
visszaléptek-e a jövőbe száguldó
vonatra, és túrték, hogy elmúlt
életüket magába nyelje a szénpor?

4 UTOLSÓ ELŐADÁS

Késve érkezett, az egész sor felállt,
szabadkozott, sietve elfoglalta a helyét.
Ez volt a 3. Richárd utolsó előadása,
ők voltak az utolsó nézők. Kapart a torkuk,
(nyakuk körül már szorult a marok),
de megfázásnak hitték, ezért a szünetben
citromos teát ittak, és rossz közérzetüket
a hidegfronttal magyarálták.
Közvetlenül a haláluk előtt.
Merthogy a Király az életükre tört.

A POKOL SZENTJE

5

Nem imádkozom többé. *Lelkem* – ha van,
s nem egy kötelességét teljesítő gép csupán,
többé nem egy Veled. Az utcákon s a vonaton,
a rácsos ablakon keresztül betűző, kínzó

napsütésben a harmadik osztály utasai között
egy lócán szorongva órákig beszéllek mégis
Hozzád, de Te a padlóra szögezed szemed,
és nem látsz meg engem. Elmondom mégis,

mennyire vágyódom Utánad. Beszámolok róla,
hogy *itt a Pokolban az elvesztésed miatt*
sz szenvednek az emberek. Pedig, ha Hozzád

tartozónak hihetnék magukat, elviselnének
mindent. Igaza lehet a Tartományfőnök
Anyának, hogy az Ördög szállt meg engem.

A reggelek hűvösek, a délutánok azonban még mindig langyosak. Az október heves lángolással szívja ki az életerőt a fákból és a növényekből. A madarak összevesznek a lepotyogott gyümölcsökön, a folyót hamarosan lefékezi a fagy.

6 Anne Lise Marstrand-Jørgensen

HILDEGARD II. *

(részlet)

Hildegard négy héttel ezelőtt énekelt az apátnak, és majdnem három hete hagyta el a celláját.

A nap süt, de reggel deresek voltak a falak meg a fű. Hildegard ma kelt fel először, Richardisra támaszkodik. Mindenáron ki akar menni a kertbe, és bár Richardis szeretné, ha bent maradna, nem ellenkezik. Kiküldi a fiatal Annát, hogy terítsen bőrt a padra, és álljon készenlétben a gypjútakaróval. A lány tanácstalanul álldogál karjában a csomaggal, és az imbolygó, Richardis karjába kapaszkodó Hildegardot bámulja, amíg Richardis egy kézmozdulattal nem utasítja, hogy terítse ki a bőrt, egy másikkal pedig el nem küldi. Hildegard szinte lezuhan a padra, és Richardis nem ereszti el. Bár Hildegard gyakran volt beteg, Richardis még sosem félt annyira, mint most.

– Sírsz? – kérdi Hildegard lehunyt szemmel.

Richardis a fejét rázza.

– Csak a szél miatt van.

Hildegard bólint, aztán ugyanolyan mozdulatlanul ül, mint korábban.

– Menj be, szeretnék egyedül maradni egy kicsit.

A falat borító vadszőlő színe megváltozott, miközben ő betegen feküdt. Azt szemléli, és semmi szépet nem talál benne. Egy megnyúzott állat, gondolja, hús és bőr nélkül. A kőrisfa a fal fölé magasodik, az alsó leveleit elhullajtotta, az ágak apró, vézna kezekre hasonlítanak, és arra várnak, hogy megtöltse őket a hó. Hildegard fülel. Megpróbál minden hétköznapi hangot kizárni: a lassú léptek, a becsapódó ajtók, a fűben húzott gereblye, a légvétel és a szél lágy hangját. Az Orsolya tiszteletére született énekek felperzselik magukat, egy mádárraj hamut hint az égboltra. Istennek megvannak a tervei vele, és ezek nem egyeznek az apát és a perjel terveivel. Nem az a kérdés, hogy végül ki nyer, hanem az, hogy milyen kegyetlen lesz a küzdelem. Betegágyán fekvé többször is megjelent előtte Simon arca. Isten egyaránt lát benne lágyságot és szigort, azért küldte ezt a perjelt Disibodenbergbe, hogy kiirtsa a szerzetesekből a lustaságot. Imádkozott érte, imáját belemormolta a sötét némaságba, áldását úgy öntötte ki a csendre, mint az izzó szén. Minden ember küldetéssel érkezik, hát hogyan tehet szemrehányást Istennek saját vaksága miatt? Amiatt,

hogyan nem érti, büntetés-e, amikor fejével rohan a falnak, és időről időre visszazuhan a fojtogató némaságba, melynek már semmi köze az engedelmességhez. Fülel. A zene már benne van a teremtésben, a levegőben, amit belélegez és az egyik embertől a másikig cikázó gondolatokban. A hangok léteznek, a szavak léteznek, és neki csak ki kell nyitnia a fülét, az értelmét, a kezét 7 és el kell fogadnia őket. Sosem kellett fősvény módjára őrködni a kapott ajándékokon. Az ég felé kell emelnie a hangját, énekelnie kell, amíg a muzsika szikrát nem vet az égbolton, és mindenkit alázatra nem indít. Simon perjel évekként ezelőtt azzal vádolta, hogy lenézi az egyszerű embereket, mert csak nemesi származású lányokat vesz fel a kolostorba, pedig ő és Kuno nem engedi meg, hogy részesülhessenek az ének nyújtotta örömben. Az ének keze erős, magyarázta egyszer neki, származásra és képességekre tekintet nélkül repíti a lelket a mennybe. De mintha a perjel sosem hallaná teljesen a szavait, mintha lelkesen szemmel tartaná anélkül, hogy elmagyarázná neki, milyen bünt követték el, amiért be kell zárni abba a börtönbe, amit köré épít. Kuno és Simon tiltása nem jöhetett volna rosszabbkor: az imádság nem szerez neki örömet, lelketlenül szavalt gyerekverseket juttat az eszébe. Isten eltűnt a lélek sötétjében, csak a zenében nyújtja ki nagyritkán a kezét, hogy kitartásra bátorítsa.

Hildegard megint lehunyja a szemét. Látja az ének kezeit, eltűnnek a perjel kezei mögött, amint az egyik követ a másikra teszi egy egyre szűkösebb helyiségben. Kunót nem látja, visszavonult egy titkos kamrába, ahol listákat böngész és a kolostor ezüstpénzeit számolja.

Mindenütt hullanak az emberek. Az ősz beköltözik a gyenge testekbe, a betegszobán nincs hely több haldoklónak. Szülei már rég nem élnek, de halálukat szinte észre sem vette. Kuno és Simon tiltása olyan volt, mintha magával rántotta volna az örvénylő folyó, anyja és apja elvesztése utáni érzései viszont csak ringatózó karikákra hasonlítottak, amelyek a mozdulatlan vízbe pottyánó maktól támadnak. Makacsnak és tompának érzi magát. Mit érezne, ha meghalna Richardis? Vagy Volmar? Rákényszeríti magát, hogy részletesen elképzelje, hogy így erőszakoljon ki magából emberi érzelmeket.

Gondolataiban a térdelő Volmart látja, a szerzetes arcát ma nem változtatja el a képzelet. Richardis könnyedén zuhan a földre, arca eltorzul a fájdalomtól; amikor ezt képzeletben, valami megtörik benne, szabadjára engedve a bánat és a tehetetlenség érzését, és helyt adva egy elviselhetetlen félelemnek. *Bocsáss meg, Uram, bocsáss meg, bocsáss meg, suttagja, és bütykeit az ajkához szorítja. Meddig feledkezel meg rólam, Uram, mindörökké? Meddig rejted el arcodat előlem?* Feláll, imbolyog, megint leül. A vadszölvőt egyre csúnyábbnak látja, véraláfutásos csíkok a fal zöldfoltos pajzsán.

Miért vesztette el szépségét számára a világ? Egyre csak Istent keresi, újra meg újra felajánlja neki kétségbeesett szívét, de olyan sűrű a sötétség, hogy nem látja, és minden óvatlan pillanatban haragja és bánata után szalad, mint a nyulat üldöző kutya. A világ csúfsága miatt kénytelen lehunyni a szemét, de a gondolatokból emelt sötét szoba ugyanolyan rút.

8 *Ragadj meg a sötétségben*, suttogja, *légy ott és ragadj meg*. A szél keresztülfúj a kőrísen, az apró kezek ringatóznak és táncolnak, águjjak fakadnak lágy dalra. A gondolatok megnyugszanak, csak a hangulatok gyűlnek össze benne, állatok rohannak csapatokban. A padon akar maradni, hagyni, hogy a hideg áthatoljon a ruháján, a bőrére és a csontjain. Hallgatni akarja a világot és a csendet, nem akar elmozdulni innen, amíg Isten újra meg nem szólítja.

Richardis jön, aztán dolgavégezetlenül távozik. Margreth levest hoz neki, de hozzá sem nyúl. Richardis kiküldi Agathát, hogy terítsen bőrt a vállára, de ledobja. *Hagyjatok békén*, suttogja, *menjetekek innen!* Az ablakból figyelik. Összesereglenek, és csak a vesperásra hívó harang hangja rendezi soraikat. Evés közben az ajtót figyelik, de Hildegard nem jön. Nyugaton súlyos felhők gyülekeznek, magukba szippantják a fényt, miközben a nap belefulladás a vörös és a kék orgiájába. Elered az eső, előbb csendesen, aztán egyre hevesebben. Richardis a kezét tördeli, és sehogy sem tud megnyugodni. Nem mer elmenni Hildegard mellett a kertben, pedig szeretné elhívni Volmart, ezért inkább nyugtalanul járkal fel-alá az ebédlőben.

Az esőcseppek ugyanazt a dallamot dobolják Hildegard ajkán, mint az ágkezek a levegőben. Ruhája teljesen átázott, lába érzéketlen. A nap szinte teljesen eltűnt, elhagyta ereje, szőrből készült aranszürke koszorú koronázza. Egy oroszán alszik nyitott szemmel. Ami kor üldözik, farkával tünteti el a nyomokat. Kölykei halva születnek, de harmadnapon feltámadnak, amikor apjuk élettelen testük fölött üvölt. Egy karom vajúdik az égboltba, egy üvöltés kettétöri a világot. *A jóságot és a gonoszságot el kell választani egymástól, miért nem hallgatsz rám, Hildegard? Te magad örködsz a sötétség felett, de a bátortalanság és a rettegés nem ment meg az erőszakos állat torkától?*

Bár Hildegard mindkét kezét a mellére teszi, nem tud harcolni az oroszán erős mancsaival. Háromszor tép a szívébe, ellopja látását, mozgékonyágát és beszédét. Richardis rögtön meghallja. A zuhanó test hangját, ahogy a lábak megadják magukat, a földnek csapódó csuromvizes anyagot. Majdnem teljesen besötétedett, de a hold még nem jött fel. Hildegard olyan mereven fekszik, mint egy deszka, a nővéreknek kell bevinniük. Richardis ajkát Hildegard hideg arcához szorítja, utasítja a nővéreket. A legfiatalabbak sírnak, Margreth dühösen utánuk csap, Richardis éles szavakkal illeti.

Hozzatok száraz ruhát, tegyetek meleg köveket az ágyba, hozzatok takarókat, sok takarót, szőrmét, hívjátok ide Volmart, hozd már azt a levest, Agatha!

Hildegard siralmas állapotban, de tudatánál van. Amint Richardis és Margreth felségíti Hildegardra a száraz ruhát, Anna eltávolítja a forró köveket, és félrehúzza a takarókat. Richardis bemászik a takarók alá, és átöleli, hogy melegítse. Nem szól. Magához szorítja, és orrát a nyakába fúrja. A vér lüktet, kéz- és lábujjaiba visszatér az élet. *Legdrágábbom, miért?* suttogja Richardis.

Hildegard nem felel, és nem tiltakozik. A plafont bámulja kifejezéstelen arccal, mint egy szobor. Agatha visszatér Volmarral, csak az ő lépteinek hangjára képes újra megmozdulni, elfordítja a fejét, és a cellába lépő szerzetesre néz.

– Kímélj meg az aggodalmaskodástól, barátom – súgja Richardisnak, aki erőtlenül felkel, ahogy Agatha a kezét nyújtja felé és kihúzza az ágyból.

– Meg akartam melegíteni... – kezdi, de Volmar csak Hildegardot látja.

– Köszönöm, Richardis – suttogja Hildegard. – Nagyon kedves volt tőled.

Richardis ott marad, kisimítja a ráncokat a ruháján, megigazítja a fityuláját, bár semmi kivetnivaló nincs rajta. Szemébe könnyek gyűlnek, nem tudja tovább elrejtteni félelmét. Hildegard felemeli a kezét, de nem szól, és Richardis nem tudja, hogy rendre utasítja vagy meg akarja áldani.

– Egyedül kell beszélnem Volmarral – súgja. Mintha a szavak nem jutnának el az ágy végénél mozdulatlanul álló Richardishoz. A lány csak akkor tűnik el a megaláztatástól lángoló arccal, amikor Volmar az ajtó felé int fejével.

Hildegard Jutta kristálykeresztjével babrál. Volmar az ágy mellett térdel. Egyikük sem szólal meg. Hildegard kinyújtja és behajlítja elgémberedett ujjait.

– Kint ültél az esőben – súgja Volmar. Hangja nem tűnik vádlónak vagy kíváncsinak. Hildegard bólint. Félig felül az ágyban, a szerzetes párnákat tesz a háta mögé.

– Mondanom kell valamit – szólal meg.

Volmar megméri a pulzusát, de Hildegard elveszi a kezét.

– Nem vagyok beteg, és nem is leszek. Csak azért zuhantam a földre, mert nem akartam hallani és engedelmeskedni.

A szerzetes kérdő tekintettel néz rá, mire Hildegard még azelőtt válaszol, hogy meg tudna szólalni.

– Nem, nem arról beszélek, hogy nem engedelmeskedem az apátnak.
– A fejét rázza és akadozva, döcögve mesél. Elmeséli, hogy hirtelen nem érezte a hideget és az esőt az udvaron, mesél az üvöltő oroszlánról, amely a földre döntötte, hogy emlékeztesse arra a látomásra, amely elől meg-
10 próbált kitérni. Elmagyarázza Volmarnak, hogy ebben a látásban valahol a távolban egy hegyből föld alatti folyó fakadt. Lába alatt tört magának utat, zubogva rohant Disibodenbergből a világba, ő pedig madár képében vitorlázott a levegőben a nyári táj fölött, ahol a gabonát még nem aratták le. Elmondja, hogy hallotta, amint a folyó szent énekét zengi, és a cseppek kottafejekként ugráltak. Elmondja, hogyan követte a folyót, amely a szélesen áramló Rajnába torkollott, erőteljesen, vadul, mint egy ló habsörénnyel, fejét felemelte és emberi szemekkel nézett rá. Egy ló oroszlánszőrrel, hátán villámra hasonlító csíkkal. Fejét dobálta, a habok a levegőbe repültek, táncoltak, átszálltak a kerítésen, át a szőlők fölött, át az erdőn, a föld és a víz fölött. Aztán a ló megtorpant, fejét lehajtotta, letérdelt, és a föld ölszerűen megnyílt ott, ahol meleg lehelete a fűvet érte. Hildegard már nem madár volt, kezét a ló nyakára tette. Amikor visszahúzta, az állat nyakán kereszt alakú jel jelent meg, a vér a földre hullt, rozsdavörös R betűt rajzolt a letaposott fűbe. Elmeséli, milyen nagy boldogság töltötte el, hogy megmagyarázhatatlanul könnyű lett a szíve. Aztán egy pillanatra elhallgat. Szemét lehunyja.

– Egy fiatal férfi jött felém, Volmar – suttogja –, olyan volt... – megvonja a vállát – a szépsége nem e világból való.

Volmar nem szól közbe. Fejét a kezére támasztja, könyökét a combjára. Megpróbálja elképzelni, amit Hildegard mesél, de eltéved.

– Kolostort kell alapítanom – mondja végül, és sóhajt. – Követnem kell a folyót, és meg kell találnom azt a helyet, amit láttam. Kápolnát találok majd a fiatalember számára, akit még nem ismerek, de a neve R-rel kezdődik, ott kell leraknunk az alapkövet.

Volmar néma csendben ül.

– Egy lovat láttál – mondja.

– A nyakán kereszt alakú seb – súgja Hildegard. Szeme ragyog a félhomályban. – Meg akarta mutatni nekem az utat.

Volmar ismét kezébe temeti az arcát. Egyetlen értelmes gondolatba sem tud belekapaszkodni.

– Amikor először ezt a parancsot kaptam, nem akartam engedelmeskedni. Ahogy másodszor meg harmadszor sem. Megrémisztett...még mindig megrémiszt, olyan, mint... – súlyosan visszazuhan az ágyba. Volmar egy pillanatig azt hiszi, elaludt. De megint rá emeli tekintetét. – Neked is velem kell jönnöd az új helyre – jelenti ki mosolyogva. – Velem kell jönnöd és mindent le kell jegyezned.

Volmar sokáig marad nála. Hildegard többször is elismétli a látomást, és ő egyszer sem kérdez. Aztán meg kell ígérnie, hogy senkinek sem szól arról, amit hallott.

– Időben megtudják – mondja, amikor a szerzetes távozni készül. 11
Kezét az ajtóra teszi, félig háttal áll. – Az én számból kell hallaniuk.

Volmar bólint, de nem néz rá. Kerüli a nővérek kérdő tekintetét, ahogy végigmegy az ebédlőn. Richardis az ajtóig kíséri.

– Nos?

– Nincs láza – feleli, és most sem pillant fel. Kinyitja az ajtót, a felhők a szeles éjszakai égen úsznak.

– Akkor mi a baj? – makacskodik Richardis.

Volmar a fejét csóválja. Richardis nem kérdezgethetné, hiszen Hildegard titoktartást kért tőle, neki pedig kedve lenne rendreutasítani a lányt. Ehelyett némán felveszi a kapucniját és távozik.

A testvérek már nyugovóra tértek. Meggyújt egy gyertyát és leül a refektóriumban a falnál. Korábban birkaszőr fedte a padokat, így puhán ültek és ujjukat megmelengethették a gyapjában. Simon szerint ez felesleges fényűzés volt, amely elvonta a figyelmet az olvasásról étkezés közben, ezért elvitték. Most a kemény fapadon kell ülni, viszont megszabadultak az élősködőktől.

Hallgatja a csendet és a falnak csapódó ágakat. Túl éber ahhoz, hogy lefeküdjön, és a hálóterem súlyos párája is visszatartja. Legjobb a többiekkel egyszerre ágyba bújni, mert akkor a kipárolgásuk nem olyan visszataszító, mint ha utoljára tér nyugovóra.

Folyton eszébe jut, miként magyarázta Hildegard, hogy az apát és a perjel nem engedélyezte, hogy előadják az énekeket Szent Orsolya ünnepén. Szerinte a csalódás alakította és megnyitotta értelmét, hogy még egyszer megjelenhessen előtte látomásban az új kolostor, hogy megharcolhassa utolsó harcát a sötétséggel, és megadja magát az Eleven Fényben rejlő igazságnak.

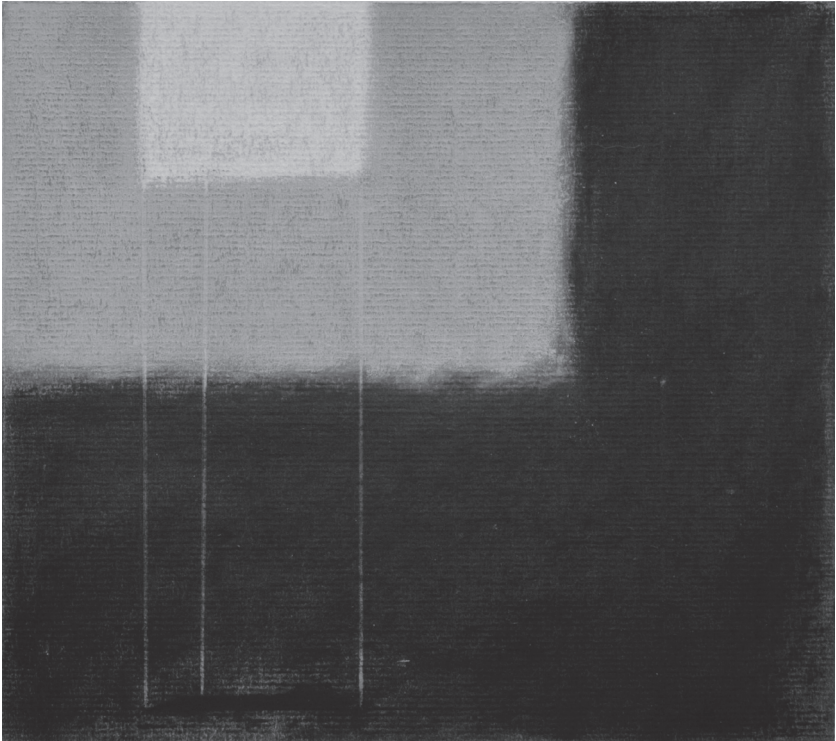
– Egy kolostor – suttogja –, egy fiatal férfi, egy ló és egy új kolostor.

Szinte elviselhetetlen a gondolat, hogy ez mindegyikük életére nagyobb hatással lesz, mint el tudnák képzelni. A gondolatra minden ereje elhagyja. Nem ígértek neki se nyugalmat, se tétlenséget, de mégis! Gondolni sem mer rá, miként reagál majd Kuno és Simon, amikor Hildegard beavatja őket terveibe. A perjel biztosan hamar rájön, milyen előnyökkel jár, ha megszabadulnak Hildegardtól, az apát azonban foggal-körömmel ragaszkodni fog az aranyborjúhoz. Volmar összezerzen a gondolataitól. Aranyborjú, suttogja, és felvillan előtte, ahogy az apát és a perjel is lángok között tűnik el.

Velem kell jönnöd, Volmar, mondta Hildegard, és arca sugárzott a boldogságtól. De ha az apátnak emiatt mind Istennel, mind a pápával össze kell vesznie, akkor kétli, hogy meg fogja engedni. Bár a nővéreknek szükségük lesz legalább egy papra, aki ellátja a templombeli teendőket, elég valószínűtlen, hogy az apát beleegyezik, hogy egy fedél alatt lakjon velük, és még elképzelhetlenebb, hogy éppen rá essen a választása. A szolga számára az a legnehezebb próbatétel, gondolja, és könny szökik a szemébe, ha el kell engednie azt, ami nélkül úgy érzi, nem tud élni.

(Fordította: Soós Anita)

*A regény a Typotex Kiadónál jelenik meg 2017-ben

ARANYTOROK

Kell egy ember, ki a szirupos dalt előadja,
ki a csobogó értelemben hamisan nyekereg,
tengeri tehénként bőgve kéjmámorban hempereg;
a zokogás mindazt átítatja,
mi bősz égi csatlósként körbevesz:
szeméremtest, nyaralás, jeggyűrűk...
az érzelem rugós késként belénk üt,
jó volt, mikor tévelyegtünk?
Mevágtak minket, csórók voltunk talán?
Sóban dúskálva, egyetértésben,
lélekben egy szomsziget partján heverészünk éppen,
üres palackposta a hullámok taraján.
Kell egy ember, ki dalnokként fellép.
Felkavar, meg ilyenek. A nyomor ebben leli kedvét.

¹ Hans Brinkmann 1956-ban született az akkori kelet-németországi Freibergben. Múzeológia szakot tanult a Lipcsei Egyetemen, majd a múzeumkultúrájáról híres Hinterglau Várban dolgozott. Egy ideig Karl-Marx-Stadt város könyvtárában alkalmazott. 1976 óta rendszeresen publikál irodalmi folyóiratokban, kiállítási katalógusokban, antológiákban. Eddig tizenhárom irodalmi műve jelent meg, legtöbbjük az Eichenspinner Kiadónál. Jelenleg Chemnitzben él, ahol művészeti kritikusként is tevékeny. Az itt közölt versek a *Schlummernde Hunde*. (Szendergő kutyák, Eichenspinner Verlag, Chemnitz 2006) valamint a *knicken!* (letörni!, Eichenspinner Verlag, Chemnitz 2009), versköteteken jelentek meg. A prózai alkotás a *Milchmädchen, rechne dich!* (Tejes lány, bosszuld meg magad!, Eichenspinner Verlag, Chemnitz 2009) elbeszéléskötetéből származik. A verseket Csörgő Viktória és Kovács Ildikó Eszter, az elbeszélést Tibold Katalin fordította.

14 FELEIM

Zombik, vámpírok, lemúrok.
Hozzájuk tartozom, sejtem.
Eleven holtakként pislogók.
Zörögnek alkatukhoz mérten.
Szemünkbe port hintő mesterek.
Kocsiszám elhordott szeméthegey,
mely alatt értelmünk megreked.
Kétes alakok, gyanús egyének.

Pörögtök a dalomat hallva?
Együtt őrizzük a disznót?
Miféle kultúrák harca?
Nektek is van? Vagy vicc volt?

A ház, mely előtt seprűnk seper,
hát bizony, kártya-lak.
De ha kezünkben több jó lap hever,
a helyzet mást mutat.

Zsemlécskéink sütögetjük,
megosztani bizony jó volna,
és nem esne le aranygyűrűnk,
ha magára mindenki gondolna.

S szeretetnek a veszélyben
mutatkozik meg a határa.
Nehéz helyzet ez, Luise.
Nem szánthat mindenki a maga javára.

De ott, hol bevett a seprés
s a küszöbön nyomor porzik
mindig is otthon voltunk mi.-
S jaj annak, ki haza nem ide tér.

16 HIVATALOS VÉGZÉS

Lefűrészelt csövű
életem
elkövetés fegyvereként
kizárva...

Kó a szívemről?
Hagyjam legördülni?
Inkább ne
a kezembe.

Jobb lenne, ha nem
hagynám leesni.
A lábamra,
inkább ne.

RIZS KÍNÁBAN

17

Ebben a korban
legfeljebb fel-
találjuk újra önmagunk:
kerékpár leszünk
vagy nyeregbe lendülünk nyomban.
A kérdés csak az
ebben a korban:
fennmaradunk
vagy eldőlnünk?
Mint egy zsák
rizs valahol Kínában.

18 HÉTVÉGE

Szabadidős multság az emberi méltóság!
Szánjatok egy hétvégét tiszteletére.
Ki kenyeret könnyei közt soha nem csócsált,
tudja, mely íz való kedvére?
Ki akarja, tudni fogja. Az ár tarol.
Kapjatok rajta, mondom én! Elő a kínálattal
mobbing, ranking, szociális halál
örök jege alól.
Minden lépéssel megérdemeltétek
hogy, foglyul ejtve vagy kiékelve,
kínlódás nélkül éljetek. Magatokkal mind vigyétek.
Nyugalmat is adnak annak, ki érte jön sietve.
És sietni kell. A szerencse szűkre szabott
s rátok hozza ismét a gyalázatot.

(Fordította: Csörgő Viktória és Kovács Ildikó Eszter)

Az én kis önbutító szerkentyűm. Nem nagyobb, mint egy kis pupilla. Azt mondták, hogy mindenkinek kellene. És már mindenkinek volt is. Végezetül igazán olcsón állították elő és már szabályosan az emberek után dobták. Olyan, egyszerűen használatos belövő-pisztollyal löjjük a chipet a halántékunkba, amelyet a háztartási hulladékkal együtt eltüntethetünk. Hogy miért kell a szabadon maradt kéz hüvelykujját szorosan a másik halántékra nyomni, azt én sem tudom. Állítólag, a lövés nem hatol nagyon mélyre. Az agykéregbe. Na mindegy.

Úgy érezzük, mintha hamarosan vége lenne. Halott és ennyi. Egyáltalán nem kellene már aggódni a munka, a háború és a klímaváltozás miatt. Ami még mindig vacak, az elmúlik, és ez szerencse, nem? Öregnek lenni és mindent magunk mögött tudni.

Mindenki rádöbben, hogy jobb, ha maga hülyíti el önmagát, mintha az állam tágtaná a polgárok agyát. Vagy a gazdaság. Vagy az egyház. Vagy valamilyen hamis próféta. Akkor inkább már én verem át a saját burám, mint-hogy rájuk hagyjam.

Egyéni felelősségvállalás, teljes kockázat, csak bátorság és - örület!

Jó, kicsit émelygős érzésem van már most a kicsomagolásnál. Nincs hozzá termékleírás, csak egy olyan irat, amit használat előtt feltétlenül az aláírással ellátva vissza kell faxolni vagy emailezni, különben állításuk szerint a chip ugyan be lesz ültetve, de nem élesítik.

Ez mit jelenthet: éles?

Mielőtt az elbutító- chipet feltalálták, csupa intelligens dolgot adtak el nekünk: intelligens nadrágot, intelligens kabátot, és intelligens cipőt, olyanokat, amik navigációs műholdakra emlékeztetnek, sapkákat, amik a drogériában odasúgják, melyik samponra van szükségünk, zoknikat, amik vitaminnal látnak el, valamint olyan sálakat, amik cirógató gondoskodásban részesítenek.

Ennyi intelligenciával és kompetenciával körbevéve persze senkinek nincs már szüksége saját ötletekre. Őszintén, mindannak, ami a fejünkben jár egy kellemes, hosszú nap alatt - mondjuk ki, most nem fogok dicsekedni, de - 75 százaléka (?) mégiscsak hülyeség. Na, akkor azért csak elmélkedünk. Szerintem, ha egy ilyen intelligens nadrágnak most el kellene kezdenie a hányadosát összehasonlítani a miénkkel, akkor mi lennénk bajban, nem? Egy ilyen ruhadarab gondolkodása, ha a megfelelő márkát vásároltuk meg, mégiscsak tökéletes. Zseniális nadrág, ahogyan mondani szokták.

Hans Brinkmann 19
TÖKÉLETES
KÁBÍTÓSZER

Nem tudom. Ha a szerkezet az agyban van, akkor az elmondottak alapján, mégis csak az irányítja. Az agy maga dönti el, hogy mennyi elbutulást szándékozik elvárni tőlem. Kinézem ezt az agyamból? Az elméből vagy, hogy akarjuk hívni?

20 Tulajdonképpen a termékleírásnál kellene megtalálnunk, amit akkor, amikor a dolog piacra került, még csak feltételeztünk, tudniillik azt az elképzelhető esetet, hogy az agy egyszer túl ostoba lesz ahhoz, hogy az önbutítás folyamatát irányítsa, illetve megállítsa. Mi lett ebből a kezdeti félelemből?

Emlékszem, hallottam egyszer egy szakértőt, aki az új találmányával való első próbálkozását ismertette. Akkor a készülék még akkora volt, mint egy nagy tönk és kézzel irányították. A próbaszemély egy sisakot viselt, amelyhez igazából egy vastag kábel vezetett. De a tényleges külső vezérlés lehetőségét valamilyen figyelmen kívül akartuk hagyni. Vagy az elektromágneses zavaroktól féltünk? Vagy valami ilyesmi.

Mindenesetre az emlékezetkiesés briliáns elfedése volt, a kísérleti nyúl, egy fogoly, aki önként jelentkezett, és elkezdett, ahogyan ő maga kifejezte: furcsa dolgokat gondolni. Amit további emlékezettilés révén akart ellensúlyozni, és amivel még inkább mindent elrontott.

A vicc az volt, hogy akkor csak úgy kikapcsoltunk - ahogyan mondani szokták...más üzemmódra kapcsol... - ha valakit valami idegesített. - A kísérleti nyúl számára unalmas, és idegesítő volt a rendszeres oktatás, valamint a gépnél lévő feladatok. Így kiiktatta magát, bár azt gondolta, hogy a lényegyet felfogta. Az ő tévedése.

Erről, mint ahogyan néhány másíkról, most éppen nem olvasható semmi egyéb, mert mint mondtuk, nincs termékleírás. Másrészt hatalmas szociális nyomás nehezedik az egyének hátára, nem igaz? Szerintem az nem úgy van, hogy mindenütt betegek futkosnak. Sokkal inkább azt érinti, aki eddig jórészt nyomorékként, sajnálatos esetként és valahogy nem uralva önmagát távolmaradt az elbutítástól. Egy vadhajtás, amely önmagát veszélyeztetve gondolkodik.

El tudom mesélni másként is: Rudi és Judy színházba mennek. Gyakran teszik. A közönség a ruhatárban hagyja a fejét, csak Judy és Rudi nem, ők magukkal viszik úgy tisztán. De az előadás után Rudi így szól Judyhoz: Te, ez nekem egy kicsit fura, mi vagyunk többé - kevésbé az egyetlenek, akiknek a feje még a nyakán van - igen, helyesel Judy nyomatékosan, azt hiszem, legközelebb mi is leadjuk. Ha a ruhatárban vannak, legalább tudjuk, honnan lehet majd elhozni őket. De remélhetőleg nem fogjuk elfelejteni, ugye?

Rudi szerint, észre kell venni, hogy fej nélkül sokkal szabadabban lehet nevetni, teli torokból. És gátlástalanul rácsaphatunk a combunkra, mert még azt sem tudjuk, mi ez pontosan és hogyan működik. Majd bepisilünk.

Ennek ellenére, nem tudom sajnálni, hogy megírom a gyártónak, hogy a termékleírás hiányzik. Lehet, hogy mégis elküldik.

(Fordította: Tibold Katalin)

21

Új Forrás 2017/5 – Hans Brinkmann: Tökéletes kábitószer

SZAVAI KÖZÉ

Biciklizett tíz, sétált huszonegy, várakozott harminckét évet. Össze is állt életrajza.

„A boldogság az, ha szerelmed holmiját is vasalhatod.”

Nappal még igen, éjszaka már nem bírom tartani magamat, suttogta a vonaton az ismeretlen lány, és szavai közé folytak könnyei.

Szemedben haldoklik egy bogár.

A repülés melyik részletével lehet elégedetlen a kölyökgolya, hogy kitartóan köröz az ártér fölött?

„Az álom visszakényszerített helyszínekre, ahol másként folytatódhatott volna életem.”

Szíven ütötte a zakója zsebébe évekkorábban elrejtett lapocskára, rajta neve, s alatta egy szó: „Szerelem”.
Tűnődhetett, miért most találta meg.

KÍNÁL ÉLETED

„Álmomban hosszasan válogattam a halálnemek között,
melyikkel okozom a lehető legkisebb kellemetlenséget.”

Felhív valamikori életedből, s egy szavát sem érted.

Ismeretlen lány aludt a vonat fülkéjében, s ő úgy
vigyázott rá, mintha egykori szerelme volna.

Az egymáshoz simuló jégtáblák muzsikája.

Hiába is tagadnád, töméntelen példát kínál életed a
bátortalanság szócikkéhez.

Kimondja: semmi. Hogy elfedjen valamit.

Mire visszafordulsz a másik folyótól, már nem találsz
megszokott életed.

UTOLJÁRA KEZELIK

Tizenhét centi, ennyi volt az út a húsig.
A gépet már másra állítják be, engem
csak fél év múlva fogadnak itt újra.

Élni kell,
újra elvárások között, fogadkozom,
hogy nem felejttem el a szabadságot,
de már az első lépés végtelenül messze
vissz, és a bentiek, onnan az üvegajtón
túlról, hirtelen hiányozni kezdenek.

HAJNALVAKSÁG

Megint azt álmodtam, hogy elhagysz.
Csukott szemmel végigfuttatom ujjam
a lepedőn, nem fekszik ott senki.
A hűvös redőket markolva a héten
már negyedszer veszem biztosra:
elmentél, most tényleg vége,
egy másik nő kellett. Akit kezeltek,
azzal ne aludjon senki.

Kiszédelgek a konyhába.
Asztalnál ülsz, kenyérre vaját kensz.

26 CSOMAGOL

A kert minden végtagja, a levágott,
talicskába gyűjtött ágak és a gyümölcs,
amit később hoz a nyár, itt marad
a tanyán. Te: utazol tovább.

VISSZAREPÜL

27

Amit most itthagysz, otthonos,
szülőföldnél ismerősebb ország.
Elemelkedsz a lankás vidékről,
ahol a kutyával naponta jártál.

Körmöd alatt viszed a tanyát,
rejtegeted, mint a csempészárut.
A légikisasszony keze milyen ápoltt.
Lenézni nem érdemes, csak felhő-

füstöt látnál a szárny alatt
gomolyogni. Levegőfolyosón
szálltok, köztes térben, mind-
egyik ujjadra fekete föld tapad.

TÖRMELÉK SÓHAJ

Moondog zenéjére

Ül a viking harcos a köszvényes székesegyház előtt és összeköti az utcazajt Isten zajával. Lándzsája a falnak támasztva, kicsit le is horzsol egy darabot a vakolatból: törmelék sóhaj. Látszik az arcán, hogy vak és a világot karcolja belülről éppen. Isten zajait szövi erős, még ép eszével, és a csodálkozó tekinteteket, amik akár a légy, csiklandozzák pont az orra alatt.

A sétálók a sámánt, a sietők a hajléktalan prófétát látják - a körzeti csodacsapda felállítót. Lekicsinyló címkéik a székesegyház falára ragadnak. A zajok majd lemossák, ha a viking úgy akarja, ha megindul szerény ütemével: törmelék sóhaj, monoton áldozatpucolás, míg a freskók megmozdulnak bent a falakon. Zaj van, Isten van, tánc van. A csoda már a szomszéd utcában, egyre közelebb, egyre tömörebben.

A harcos a megkönnyebbülés fajtáit számolja, és az okokat, amelyek valamiért mindig háborúhoz vezetnek. Vér van, Isten van, zene van. Zúg a fülben, szúr oldalról, ráz fentről. A semmi esélye meg mintha távolodna szépen.

Némajáték címmel 1970-ben látott napvilágot Takács Zsuzsa első önálló verseskötete. Mint egyetlen kezdet, e kötet sincs előzmények nélkül, hisz korábban már jelentek meg versei irodalmi folyóiratokban, a kor kiemelkedő antológiáiban, az *Első énekben*,¹ illetve az 1969-es megjelenésű *Költők egymás közt*² című gyűjteményben, itt Pilinszky János bemutató ajánlásával. A kötetekről készült kritikák egyöntetűen biztató kezdetként értékelik – néhány kritikus meglátás kíséretében.

Szalagy Csilla 29

GYÖNGÉD FIGYELEM JÁTÉKA

Takács Zsuzsa:

Némajáték (1970)

Komor alaptónusát kiemelve figyelmeztető líraként, elveszett pillanatok, élmények, tárgyak költészetként (Bessenyei György) értékelik e költeményeket, számtalan szállal kapcsolva az Újholdasok köréhez. A versek domináns ereszkedő hangulati ívéhez köti Kulin Ferenc a kirajzolódó érzelmi-akarati passzivitást, mint e tehetség legnagyobb béklyóját: passzív abban, hogy kitárulkozik hangulatainak és engedi magát sodródni velük; legtöbbször a lélek legérzékenyebb, legsebzettebb tájai felé (*Kiáltás, Búcsú, Lámpák, madarak, Betegen, Depresszió, A város elhagyása*), de a néhány feloldódásról szóló költeménye sem a megharcolt, inkább a kivárt, az ellesett harmóniáról tanúskodik (*A bánat, Addig, A béke napja, Kirándulás*). S ha néha kimozdítják is vágyai az áhított harmóniáért, csak a természetbe oldódásban (*Szomorú vers*), az érzéki örömben (*Szerelem*), vagy a boldog megsemmisülésben (*Ő, menyire*) véli feltalálni lelke nyugalmat.”³

Takács Zsuzsa köteté a kritikusok számára lírai megfogalmazásokat is inspirált, miként Falus Róbert a passzivitástól eltérő alakzatok, a törésalakzatok szerepét értelmezi „A metaforák és a ritmusok önkínzó törései formailag szépen illenek a lélegzet oly sok elfúlásához”.⁴ Veress Miklós írásában pedig egyenesen a szikár ténymegállapítások mellett szereplő lírai sűrítésű azonosító szerkezetű képzetek alkotják meglátásai centrumát: „[l]írája lát-szatra a mozdulatlanságé, az érkezés és indulás közötti holt idői: a mindig-jelené.”⁵ A megértés ellenében ható, sűrítettségükben lényegi vonásokat felsorakoztató leírások mégis az olvasat bizonytalanságába kapaszkodva jelölik ki a líra alapvonásait, s a passzivitás mögé nézve minduntalan okokat, kiindulási pontokat keres a kritikai tekintet: „Érzései a lélek üvegén oly tétozva peregnek le, mint önnön létükért makacsul magukba kapaszkodó vízcseppek: lassan s mégis súlyosan. A biztos mulandóság tudatában, a vonzási törvények ismeretében”.⁶ Ha a kiindulási pontok keresése a költészetről

való beszéd viszonylagosságát, erőteljes szubjektív momentumait is magában hordozza, mögötte helyenként mégis előtűnik a nyelv valósága is: „Az állandó múltnak ezt a boldog-boldogtalan átérzését – mert Takács Zsuzsánál nem lehet a kettőt szétválasztani – nem csupán a történésekben lehet megragadni, hanem a jelzőkben, határozókban is, amelyek azzal is némábbá teszik ezt a dísztelenségével szinte hivalkodó költészetet, hogy létükben hordják nemlétüket: nyomtalan, hangtalan, védtelen, kontúrtalan, mondhatatlan.”⁷ Takács Zsuzsa „*elégikus* alkat, talán egyetlen társai között”⁸ – írja Pomogáts Béla, azonnal ennek mozgatórugóját keresve: „[s] talán az elégikus természetből következik verseinek zeneisége, tonális szerkezete. Versei a szomorúság hangján játszanak.” Pomogáts megállapítása itt nem egészen egyértelmű, nem lehet tudni, pontosan mit ért a zenei és tonális kifejezések alatt, sejteti inkább, hogy talán az utolsó cikluscím adta megérzésének kiindulópontját, vagy egy nehezen megragadható jellegzetességhez keresett közelítő fogalmakat. Eközben további nyelvi-grammatikai vonását is értelmezi a költészetnek: „Versei között igen gyakori az »önmegszólító« típus, márpedig a modern költészetnek ez a típusa általában a személység válságáról, az önmagával drámai módon szembesülő én vergődéséről árulkodik. [...] Metafizikai közérzet az övé”.⁹ Ezzel a tekintettel érkezik el ténymegállapításáig, miszerint Takács Zsuzsa „igényes költő, aki intellektuális tevékenységnek tekinti a költészetet [...] saját szemléletet és nyelvet akar teremteni”.

Gyöngéd tapasztalatok

A fenti eltökéltség pedig költészeti erővonallá válik – minden versben újra és újra valamilyen formában, lappangva vagy nyíltan egy megállapítás felé mutatva: mintha Takács Zsuzsa költészete az anyasággal venné kezdetét, mintha költészeti tapasztalatai ennek egzisztenciális nyomdokaiból építkezne elementárisan.

A kijelentés költészettörténeti és poétikai szempontból figyelemre méltó, nem pedig életrajzi vonatkozást emel ki, miközben a három vonatkozás akár egymást is erősítheti, hisz a kötet verseinek nagy része abban az időszakban keletkezett, mikor Takács Zsuzsa házasságot kötött (1962), s első gyermeke megszületett (1969). Önmagában a kijelentés nem lenne elemző szempontból érdekes, ha nem beszélhetnénk az életrajzi vonatkozás és költészetformáló erő együttállásáról, egyúttal állandósulva jelentkező karakterjegyről. Hisz Takács Zsuzsa költészete amellet, hogy részben origóként tekint a nőiség költői erőforrására, számtalan jegyében meghatározóan tárva fel a születés és anyaság témaköreinek az idegenségtapasztalattal és az emlékezéssel összefüggő nyelvi regisztereit és lelki dimenzióit, másfelől – első sorban megnyilatkozásait szem előtt tartva – számtalan formában igyekszik

kitérni is az ebből adódó feminin meghatározottság, egész pontosan annak kísértő rögzítettségei előtt, éppen úgy, mint minden, magára valamit adó női irodalom a korszakban. Folytatólagosan kérdezi Takács Zsuzsa költészete és prózája, hogyan lehet függetleníteni a költői beszédet a konvencionális nemi szerepek nyújtotta béklyóktól, hisz a nőiség, női költészet 31 költői indulásának időszakában, a '60–70-es években szabadulni igyekezett negatív jelentéssel terhes felhangjaitól, és fokozott érzékenységgel reagált minden megkülönböztető, mert egyúttal lekcinsínylést is magában foglaló jelzésre. Nem véletlen válaszolja a következőképp Nemes Nagy Ágnes is az erre vonatkozó kérdést: „A »női irodalom«, ha már ragaszkodunk a fogalomhoz, túlhaladott, befejeződött. Alapja és forrása az a megítélés volt, amely még külön, megkülönböztető mércét alkalmazott a nők számára – a többi között az irodalomban is. És ha már a jelenben túlhaladott, anakronisztikus ez a fogalom, sokszorosan annak tartom a közeli és távoli jövőben, amikor a nők végre valóban elfoglalják a helyüket az irodalomban.”¹⁰ Nem csoda tehát, hogy az inkább méltató, mint kritikus meglátásokat tartogató korabeli recenziók egyikében sem olvasható erre egyértelműen utaló kijelentés, noha a *Némajátékot* és a költői indulást jelző méltatások és kritikai meglátások gyakran kiemelik a beszélő gyenge, erőtlen karakterét, s ugyancsak jelzik a kötet utolsó ciklusának témájában jelentkező tematika anyasághoz kapcsolódó utalásait, talán kevésbé felismerve ennek újszerűségét. Ezzel a jellegzetességgel az értelmezések nem foglalkoznak közelebbről, mindössze ténymegállapításokban szerepel, elszigetelt jelenségként értékelik, pedig nemhogy nem elszigetelt, de egyenesen kötetalkotó, költészetalapozó szerepű jelenséggé válik, forrásául például a Szabó T. Anna *Elhagy* kötetében jelentkező szemléletnek.¹¹

Éppen ezért szerves egységként kell az olyan, költészetéhez egyébként is motivikusan, tematikusan, érületi és poétikai szempontból ezer szállal kapcsolódó kötetekre tekinteni, mint a *Rejtjeles tábori lap* címmel kiadott leányversek és a prózakötetek, melyek sokkal inkább a kiútkeresés, többek között a nőiséggel való azonosulás és vívódás ösvényeiként is értelmezhetők. Így, miközben általános emberi frekvenciákra figyelő, nőiségükkel inkább küzdelmet folytató, mint annak adottságait kiaknázó költői meghatározottság tétélezhető, az irodalom női szereplői számára a költészeti originalitás lehetőségét is felkínálta. A *Némajáték* pedig mindezt az empatikus felnőtt és az újszülött vagy beszélni még nem tudó kisgyermek tekinteteinek egymásba játszásával próbára is tette.

Némajáték (1970)

A cím kötetbeli elhelyezhetőségét keresve, s egymásra olvasva a következő sorokat: „Menj vagy maradj. Akár a csillagok a város. / Legmesszibb most az ág fölöttem. / Legszakadóbb a némaság. / Legközelebb a mondhatatlan.” (*Kirándulás*), illetőleg „Csillagom ma néma.” (*Vágy*), feltűnő, hogy az idézetek a költészeti hagyomány szempontjából is jelentőségteliek. Hisz miként a kötet egésze, erőteljesen megidézik a József Attila-i és Pilinszky János-i hagyományt (s bennük csak esetlegesen azokat a pontokat, melyekben a két költészet egymás folytonosságában tételezhető, azt bizonyítva, hogy Takács Zsuzsa minden valószínűség szerint nem Pilinszky költeményei felől olvassa József Attilát), Takács Zsuzsa költői átvétele azonban nem állapodik meg a *Trapéz és korlát* versein. Sokkal közelebb a *Harmadnapon*, sőt a kortárs Pilinszky-versek jelenléte – nem egyetlenként tanúsítja ezt a következő idézet a *Bánat* című költeményből: „Feküdj a sárba – tiszta vagy. / Emelj magadra kést – sebezhetetlen.”, mely a paradox látásmód Pilinszky-nél leginkább a 70-es években uralkodóvá váló, de már lényegesen korábban megjelenő poétikáját örökíti át. Költészete a csillagvilág és az űr képzeiteiben feltűnően az ő nyomdokaikon halad, így tájleírásai, kiüresedő térformái ezeket a metaforikus alakzatokat követik.

A kötet verseiben a megszólaló a gyermek tekintetével benyomásokat vesz számba, s a világban való létezését, mindenkor első tapasztalatait veti össze emlékképeivel. Világában az érzelmeiről szóló közlés sikertelenségét látja bele a felnőtt világának tárgyai közé: „Még távozóban egyszer visszanezel / s az alkony elharapja utadat. / Sorsomra hagysz. Fekszem vagy felkelek / sivatagomra lámpafény zuhog, / s a szögletekbe lopakodva gyűlnek / az árnyékok; bozontos állatok.” (*Betegen*). A költői világ megjelenítésében kép (szókép és megjelenített kép) és dikció (mint elvont költői magánbeszéd) váltakoznak. Előbbiből fakadóan erőteljesen metaforikus, megszemélyesített világ tárul elénk, utóbbi következménye pedig az el nem hangzó mondatok sorainak kihallása, jelenetekbe ékelése – feltűnően jelentkezve a *Némajáték* jelenetsorában.

A *Némajáték* című versben fel-felbukkanó önmegszólító beszéd („Már néma vagy”) közelítés a vallomásos megszólalásmódhoz, de a megszólalói jellegzetesség nyomán „töredékes kihallgatott magánbeszédként”¹² is megragadható, ekkor azonban a hangzás, a színpadi monológhoz hasonlatos kimondás nagyobb nyomatékot kapna a belső beszéd felszíni némaságával ellentétben. A költemény nehezen olvasható anélkül, hogy Pilinszky János költészete ne idéződné fel folytatólagosan, hisz benne a sűrítés, a tájban megidézett hiánytapasztalatok fogalmazódnak meg, bár a sűrítettségből lazulnak, és a József Attila-költészet egész kötetén átívelő jelentőségét hordozzák: „A mozdulat zászlóját lengeted, / lebegsz, komor festéken víz csorog,

/ zuhansz, fehér csatákban homlokod –". Hisz a *Téli éjszakának* a fent jelzett ürességképzetek és hiányalakzatok, a némaság ugyanúgy karakterjegyei („Ezüst sötétség némasága”), akárcsak a József Attilától sokat tanuló Pilinszky János számára (ahogy ezt az emblematicus kapcsolódást is jelzi a *Téli ég alatt* című Pilinszky-vers, mely már címében is rájátszik a *Téli éjszaka* című József Attila-költeményre), s a *Némajáték* című verse mindkettő újraírásaként is olvasható. 33

Az önmegszólítás, mely a költemény környezetében levő versek gyakori nyelvtani szerkezete, elsősorban a távolságteremtés funkcióját tölti be. A *Némajáték* rögzítetlenül hagyja a megszólított kilétét, a színpadi póz mintájára beszélője színészként önmagát, a szerepet, s a szerep látszását: a szerepen keresztül közönség, az őt látók érzelmeit is alakítja. A „felkelsz, s színfalakba ütközöl” sor megidézett tárgyi környezete felerősíti az alcím „*(Jelenet egy filmből)*” zárójeles eligazítását, a pantomim eszköztelen kifejezését. A mozdulat válik jelentésteljessé, s e jelentés súlyánál fogva egyenesen hallhatóvá lesz: „Mint kondulás a városon keresztül / felkelsz”. A távolság pedig csak növekszik a megszólaló és a megszólított között, mikor már nem egyszerűen metaforák jelennek meg a versben, de a mozdulat is metaforikussá válik, a jelenet metaforikusságába tűnik át a folyamat. A költemény „Kötélen jársz a széksorok felett” sora már felszámolja a színpadi környezetet, így a metaforikusság egy harmadik fordulattal is eltávolodik a beszélőtől: a megszólaló színpadi szereplő, a színpadi szereplő pedig egy elképzelt színpad filmbeli művészévé válik. A film már a mozivásznon vagy a tévé képernyőjén keresztül valótlán messzeségből áll előttünk, jelezve az önazonosság sokszorosán problematikus voltát, mely egészen a mozdulatokig hat: „A mozdulat zászlóját lengeted” – a végletekig megkérdőjelezve az önazonosság testi rögzítettségét. Ez lehet eredője egyfelől a versek önironikus olvasatának, másfelől a kötet számtalan módon tematizált hiányállapotainak, amelynek legteljesebb kifejeződéseit a *Némajáték* kötet az anyaságban és az újszülötti létezés témakörében találta meg.

A *Némajáték* című versben kiemelt hanghiány, az elképzelt filmjelenet némasága már az első sorban felfedi a metaforikusan megidézett hiányállapotok érzelmi töltését, s a beszélő érintettségét a(z ön)megszólítás nyelvtani formájában: „Már néma vagy, akár a hóesés / gazdátlan, téli udvarok felett.”. Az önmegszólítás grammatikai szinten kapcsolja a verseket József Attilához, Nemes Nagy Ágneshez, őket további, számos szöveghelyen megidéző soraival „Övé vagy hát, kút-néma, széles udvar, / hármat kiált, kié a hang feletted, / tarkód a fal szürkéjéről letörli, / kié a kéz? Ne ess el! – Hallgatok.” (*Egy szerelem emléke*). Ami tőlük mégis élesen elválasztja a verseket, az megszólaló alanyuk, alanyi beszédmódjuk pozíciója: gyengesége, erőtlensége, idegenségét

folytatólagosan felfedező árvasága, mely a költeményekben a gyermek eszmélődésével, kezdeti tehetetlenségét idéző botladozásaiival kapcsolódik össze. A csecsemő és kisgyermek nyelve az érzelem azonnali kifejeződéséé.

34 Megértése vagy meg nem értése azonnali veszélyt jelent számára, így létbevágó fontosságú, hogy elsajátítsa a felnőttek nyelvét, ezáltal hangot adhasson elveszettségének, sürgető igényeinek. A némajáték ezáltal nyelv nélküli tapasztalat, magukat nehezen megértetni képes hangok és önkéntelen mozdulatok játéka lesz.

Ebből a perspektívából, a kiszolgáltatottal való együttérzésből formálódik a kötetbeli versek alanya. Mintha a beszélő mindenben az anyával való együttlét harmóniáját sírná vissza, amivel egyúttal mintha folytatólagosan rögzítené a jelenlétben érzékelt idegenségét, tapasztalatlanságát: „Nem juthatsz át a túlsó házba, / nincs ház, kezedbe nincs fogódzó, / öklöd sápadt szádon dörömböl” (*Hűség*). A kiszolgáltatottság magas fokát éri el azokon a szöveghelyeken, melyek a mozgás önkéntelen és akaratlan voltát célozzák, és ahol a testrészek maguk is önműködővé, megszemélyesítetté válnak („Öklöd ... dörömböl”), felerősítve az idegenként létezés alaphangját. A közlés pedig épp ezekben a mozdulatokban és hanghatásokban kerülhetne napfényre. A felnőtt hordozza az újszülött tapasztalatát, a megértés kezdeti tehetetlen esetlegességét, de már a nyelv falairól, térbeli elválasztottságról és megtévesztő kommunikatív formákról szólva talál hozzá költői formákat. A felismerés időpontja pedig nem az anyaság eseménye, hanem a sóvárgó szerelem boldog-boldogtalan léttapasztalata. Ez a kettős, felnőtt és gyermeki látás, mely poétikai szinten egységesül, és amely az elhagyatottság két markáns pontját emeli ki, összeolvad az empatikus anyai tekintetben. A kötetben a (szülői) szubjektum gyermeke iránti gyöngéd figyelméből saját múltja tapasztalatait éli, játssza újra, az érzést környezetébe vetítve – ebből fakadóan én-határai feloldódásával jelöli állapotát: „Ó, mennyire égek érte! / Nem ismerem meg arcomat. / Hagyom szél hordjon, itt vagyok, / Széthulllok, szétesem és nem vagyok.” (*Ó, mennyire*). A tárgyiasuló költészet felé tett lépések ezek, a közties, passzivitást mutató lépcsőfokok az alanyi költészettől való távolodás lehetőségeit keresik.

A kötet a nagyvárosi élet képeit és hanghatásait megidézve a hiányállapotokkal párhuzamosan a kongó, üres utcákat, az ember által nem látogatott tereket járja be. Következétesen érkezik ezáltal az éjszaka dominanciájához, ahol ez a kihalt tér önmagában adja az egyedüllét idegen léthelyzetét. Az *első nap, az első éjjel* című vers egyenesen hasonlatot épít az éjszakai egyedüllétből: „Állsz, vakító félhomály, kockái / életednek, most, amíg a fák sötétek / lesznek, mint az este”. Ez a képkockaszerűen egymásra következő jelenetező láttatás azonban helyenként nehezen kikövetkeztethető szemantikát eredményez.

A kötet költeményeinek többsége szabadversben íródott, nem alkalmazkodott semmiféle kötött formához, az egyik első kritikában Pomogáts Béla mégis „zeneiségét”, „tonális szerkezetét” emeli ki, mely feltehetően a költői alkat „elégikus természetéből” eredeztethető. Vajon a verseknek tételezhető zenei hangzása? A megidézett melankólia, s annak 35 Csokonait, Berzsenyit idéző hangulatai keltik ezt a benyomást, avagy a versek anélkül beszélnek zenéről, anélkül beszélnek a zene nyelvén, hogy az a vers zeneiségének összetevőiben különösebben fókuszba kerülhetne? Az ismétlések közül, mely a zeneiség irodalmi megjelenési felülete, kiemelhető a hangok visszatérése, ahogy Takács Zsuzsa későbbi köteteiben is feltűnően él az alliteráció különböző fajtáival, melyek szavakat körvonalaznak, érzéseket idéznek elő, ritmussal, időmértékes vagy ütemhangsúlyos verseléssel viszont annál ritkábban. Belső zeneiségnek lehetne ezt a versnyelvi kategóriát jelölni, mely a jó hangzás kedvéért nem áldozza fel a hangzás értelmezésébe vetett eltökéltséget. A *Némajáték* alaptónusa a költeményekben felfedi azt az karaktert, mely a későbbi kötetekben más képi világban, más poétikával, de ugyancsak meghatározó marad, ez pedig az érzelmi állandóság, az elvesztés keltette melankólia, mely az eleve lemondás pátoszából, annak patetikus súlyából ered. A némaság így a hiányállapotokra való rámutatás alakzata is, jelzi azt a kozmológiai szinten jelentkező karaktert, mely a későbbiekben újra és újra visszatér, a versek lelki alkatát fémjelzi. De ez a csönd, ami a beszéd hiányából előáll, rendkívül sokszínű a kötet meglátásaiban. Kiterjedése a vihar előtti csöndtől, a vészterhes szorongó, minden költeménynél erőteljesebben Pilinszkyt idéző létállapottól („Ugy állsz a falnál – összedől, ha ellépsz. / Vihar lesz – rádijeszt e némaság.” *A napozó fiú*) a természet képeivel való azonosulás megbocsátó, gondviselő gesztusaiig terjed („Már néma vagy, akár a hóesés / gazdátlan, téli udvarok felett.” *Némajáték*). Itt a metafora a megtisztulás képzeteivel kapcsolja össze a hangtalanyságot, akár a csend vallásos képzeteiben, a meditatív csöndben, a visszatérés, ismétlés retorikájával nyomatékosítva, a sorokat szinte változatlanul megismételve.

A némaság a magány, a beszéd egyirányúságát jelzi a választalanság szituációjában: „Felütve némán, mint a fej / elhangzott szóra. S nem felel.” (*Szomorú vers*), benne a megszólalót és jelen(nem)lévőt homályban tartva, de hogy mindennek a metafizikai tapasztalatokat hordozó jelentésárnyalata is tételezhető, azt megerősítik a jézusi szenvedéstörténetben jelenetездő hanghatások: „Ablaknyi fényeit a csönd kirakta. / Mint földrehullt papírdarab zizeg / az éjszaka.”, majd: „Micsoda zajt üt e g y levél!” (*Lámpák, madarak*). A csönd fényt teremt, a hangtalanul hulló levél kihallatszik az egyedüllét felnagyított világképében – a beszélőhöz csak annak hangja jut

el, amit lát, ám a jelenetben együtt lát mindent, ami már megtörtént: „A szivacsot ecetben fürdetik.” (*Lámpák, madarak*). A megidézett szenvedéstörténet a jelent is áthatja.

36 Markáns túlzások követik egymást a költeményekben, melyek az érzés dominanciáját nyomatékosítják, akár egy emlékmű („Égigsajgó” *Szomorú vers*), akár az alany gyengeségét tükröző, erőtlenségét fokozó sorok esetében előtűnik („Rádrogyni. Vállamnak túl nehéz az ég.” *Szezelem*). Túlzás és eltúlzott gyengeség egyfelől a jelenetszerűségből a drámaiság felé visz, másfelől pedig megelőlegezi a későbbi kötetek önironikus láttatását. A beszélőre nem pusztán a gyengeség, de annak kritikája is jellemző lesz, miként a túlzó kijelentések ezt a kötet egészéből, vagy akár a későbbi kötetekből nyilvánvalóvá teszik. Az erőtlenség tehát egy drámai, mondhatni melodramatikus vonásnak is vetülete, ám az önironia kezdetét is jelöli.

Ennek a drámaiságnak, mely az életmű egészén átvonul, két végpontja, általában egyszerre vagy közel egyszerre jelentkező pólusa van, s ez a tragikus és a romantikus minőség. Az elvesztés, a szeretett személy elvesztése Takács Zsuzsa költészetében ugyanis már a kezdetektől jelentkező, szituációkban, jelenetekben képződő, magánmitológiaként működő állandó, mely folyton új és új színekkel gazdagodik, szereplőit változtatja, azonban állandósulásával lehet számolni. Itt, ebben az első kötetben még konkrétumok nélkül, érzelmi alapvetésként, vagy legalábbis olyan visszatérő motívumként szerepel, melynek még nincs tárgya, melyből hiányzik a megnevezés.

„A rendező nemcsak a szöveg jelentését vizsgálja, hanem azt is, milyen rejtett energiákat képes felszabadítani; ez a zene adja a játék hatását és erejét.”¹³ – írja Georges Banu, s megállapítását a *Némajáték* szövegeire alkalmazva itt azoknak a szólamoknak a kiemelt hangzását követhetjük, melyek ennek a jelentés szintjén megfogalmazódó érzelmi alaphangnak a kifejeződései, vagyis hangzás, belső hangzás és jelentés itt kapcsolódik össze. A kötetnek a hangzás és a jelentés szoros kapcsolódása szempontjából figyelemre méltó szakaszai a következő részletek: „A bánat mint egy fémlomez / megüt, és napokig / mint karnevál utáni utcán / egyetlen zengés szól, szólalsz” (*A bánat*) – ahol a hideg fém rideg rezgése kap hangot; „Penget egy éppen akkori / esőt a bánat, egy házfalat, / aminek döltél, egy korlátot” (*A bánat*) – mely már dallamszerű képződmény, ugyanazon költeményen belül, de még mindig ridegség benyomását keltve. Mindez egy másik művészeti terület bevonását is feltételezi, mely a következő kötetektől egyre erőteljesebben jelentkezik: a zenéét. A zene irodalmi megjelenésekor elsősorban a hangzás zeneiségére gondolunk, ám ezekben a költeményekben ez nem karakteres – sokkal inkább a zeneiség belső közvetítésére kell gondolnunk, mint ami például a zene által közvetített drámaiság, s az érzelem jelenetekben testet öltő

kifejeződéseként olvastatja magát. Zeneleírásként, zenei ekfrázisként értelmezhető ekkor az a többirányú megformálás, mely elsősorban a romantikus zenére utal, és személyes hangvételt jelez már az első kötettől kezdve. Ennek konkrét megjelenési formáit ebben a kötetben a *Da capo* cikluscím jelöli elsősorban.

37

A *Da capo* ciklus egyetlen költeménye (*Július, halálom, születésed*), annak négy számozott darabja amellelt, hogy a kötet egészéhez illeszkedően erőteljesen utal József Attila és Pilinszky János költeményeire, a záró ciklusban egyedülállóan egyes szám első személyre vált, sorról sorra, helyenként szakaszokon át jeleneteket idéz, a szülés-születés jeleneit: „Tíz óra, tizenegy / kőzaporban, a tengerparton, / síma szobában, fehér falakon.”, melyek távolabbról közelítenek a kórházi körülmények, hanghatások elemeire. További távolodást jelez az alanyi megszólalástól, hogy a hanghatások nem csupán elszórtan, de az egész versciklust körülveszik („kiáltás”, „jajgatás”), kiegészülve a halott beszéd („Az orvos a sebet varrja, társalog – / rekedt a hangom, idegen”) és a kórházi környezet kívülről beszűrődő, valamint a költészeti hagyományok belülről ráfelelő, állandó összeköttetéseket létesítő foszlányaival („Talán kongatnak valahol, / talán egy lócán ülve furulyáznak.”). A költemények sora a szülést a maga természetes közegében idézi fel, amely még így is csak jelzésszerűen adja vissza a fizikai megpróbáltatás és az eközben tapasztalt kiszolgáltatottság intenzitását, a gyermekétől elszakadó anya idegen vergődését. E jellemző a korszak költészetében alig szóhoz jutó figyelemről, a női perspektíva dominanciájáról tanúskodik, mely vonatkozásban nincs meghatározó költészet, melyhez kapcsolódhatna. A kötet záró ciklusa világosan jelzi a beszélő kétirányú látását: egyrészt mint anya vesz részt a gyermeke gondozásában, másrészt mint szülőnek saját gyermekkorra elfelejtett emlékezete tárul fel előtte, s érzékeli az élet törékeny kezdetét, a törékeny kezdetben pedig a test elragadtatott pillanatát: „egyszál zsinórról levágják, leszakad, // és fölmutatják: emberteste van, // s a gyönyör végigborzong hátamon.”

Takács Zsuzsa a kötet fülszövegében életrajzi eseményeinek és költészeti törekvéseinek különállásáról ad számot, távolítva egymástól a versek beszélőjét és saját személyét: „Két évvel ezelőtt megmutattam az egyik versemet egy költő-esztétának. Elolvasta és megkérdezte: »Mondja, miért olyan szomorúak a maga versei?« Mit válaszolhattam volna? Hiszen rendezett körülmények között élek, van állásom, lakásom, és hihetnék-e jobban az életben – most fél éves a kislányom. Szomorú vagyok? Én nem tudom elfelejteni azt a fájdalmat, ami ebben a században nálam védtelenebbeknek jut és jutott.” Az állapot, melyből a versek alaphangja szól, az életrajzi és a költői én

érezkelt elkülönülését jelzi, a köztük levő kapcsolat nem oldható fel egyetlen egyenlőségjellel. Természetes a kötet néhány fent jelzett mozzanata, így leginkább feltűnően az önmegszólító beszédmód és az önironikus kezdetek,

38   mellyel a megszólaló szubjektum távolítja önmagát és a beszélőjét, hisz a kötet egésze ez épp ennek a nem teljes egységnek lesz költői jelzése, lappangó problematizálása, melynek végpontját jelképesen is jelzik az utolsó költemények elszakíttóságra utaló jelenetezései.

A kötet versei az időben elmúltót elemzik újra és újra („az érkezés, az indulás, / s közötté holt idő. / Mulandóság pecsétje mindenem.” *Szomorú vers*), mintha a kérdést feszegetnék, hogy minden elmúlás előidézte fájdalmas belátás mögül előáll-e az általuk is elfedett állandó. „A fájdalmas emlékezet a legjobb eszköz arra, hogy a saját sorsát tökéletesen elfelejtse az ember.”¹⁴ – írja egyik korai művében Hannah Arendt. A felejtés ellenében az emlékezés súlyát vállaló alany tűnik képkockáról képkockára mindenkor olvasója elé, indulásában az Újhold és József Attila nyomdokain haladó költészeti hagyomány dominanciáját, gyerekköltészeti kezdeteket (melyeket a *Kockák, üveggolyó* ciklus versei tartalmaznak), töredékszerű látásmódot adományozva a kötetnek, mely a városi élet léttapasztalatait, a kiszolgáltatottakkal való empatikus összeérést, metaforizáló szemléletmódot, önironikus látásmódot egyaránt karakterjegyeként hordozza. Takács Zsuzsa első kötete ezeket a jellegzetességeket engedi a maguk útjára, hogy következő kötetekben s a rákövetkező évtizedekben elmélyüljenek vagy átalakuljanak újabb poétikai erővonalak mentén.

¹ *Első ének. Fiatal költők versei*, vál. és szerk. Mezei András, Kozmosz Könyvek, 1968.

² *Költők egymás közt*, szerk. Domokos Mátyás, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1969.

³ Uo.

⁴ F. R. [Falus Róbert]: „*Költők egymás közt*”. Népszabadság, 1971. márc. 19. 7.

⁵ Veress Miklós: *Varázsolás és ellenvarázslat*. 3 költő. Tiszatáj, 1971/6. 561.

⁶ Uo.

⁷ Uo.

⁸ Pomogáts Béla: *T. Zs.: Némajáték*. Kritika, 1971/5. 55–57.

⁹ Uo. 66.

¹⁰ *Ősanyák vagyunk, úttörők...* Földes Anna interjúja, in: Nemes Nagy Ágnes, *Az élők mértana*, Bp., Osiris, 2004, II. kötet, 234.

¹¹ Ahogy ez már Szabó T. Anna versében még határozottabb kontúrokkal megjelent, amire a kötet recepciója is felfigyelt. Így például Kemsei István, aki költői elődöt azonban Szabó Lőrincben kereste: „Az ember egyetlen élete Szabó T. Anna megfogalmazásában tehát ezt a kettőséget teljesíti be: egyszerre „elhagyóként” és „elhagyottként” is megfogalmazható.” Kemsei István: Szabó T: Anna: Elhagy, Kortárs, 2007/10.

¹² Vö. Szegegy-Maszák Mihály, *Radnóti Sándor: A szenvedő misztikus. (Misztika és líra összefüggése)*, Irodalomtörténeti közlemények, 1982/4, 499–502.

¹³ *A beszédűl az énekig*, szerk.: Georges Banu, Koinónia, Kolozsvár, 2012, 93.

¹⁴ Hannah Arendt, *Rahel Varnhagen: egy német zsidó nő élete a romantika korából*, ford. Bán Zoltán András, Scolar, 2014, 29.

Villányi László legújabb kötete rendkívül precízen összeállított versgyűjtemény, melynek inkább egyik témája, semmint a megjelentetésének oka a szerző hatvanadik életévének betöltése. Az *egyszer csak* tehát a legkevésbé sem hat úgy, mintha a cím a kötet elkészítésének módjára utalna: az sokkal inkább a költőnek a saját életkorára való reflektálása.

Szarvas Melinda 39

„üldözőnek maradt az idő”

Villányi László: *egyszer csak*

A gyűjtemény négy, címmel nem, csak számmal ellátott ciklust tartalmaz, melyek mindegyike

tizenegy költeményből épül föl. Magát a kötetet pedig mottókén Vang Szegta figyelmeztetése kezdi Bernáth István fordításában: „Öleld át sorsod, panasztalanul!” Az ebben a felszólításban is rejló visszatekintésre és létösszegzésre lehetőséget kínáló pozíció jellemzi a versek megszólalóját, a panasztalanságot viszont a helyenként felbukkanó bizonytalanság, keserűbb nosztalgia meg-meghiúsítja. Noha az *egyszer csak* lírai hangja az egész kötetet tekintve egységesnek tekinthető, Villányi nagyon finom érzékkel erősíti vagy épp csökkenti a személyesség mértékét ciklusról ciklusra.

Az első versblokk háromsoros versek sorozata, melyek Villányi költészetére jellemző megoldással élve apró mozzanatok, természeti képeket mutatnak meg. A kötet nyitó verse, a *Nap* című a mottó tartalmi megismérlésének is tekinthető: „Ahogyan visszanez a nap, / úgy nézz vissza majd te is, / ragyogjon életed!” Az erre mutató nyitás ellenére sem lehet azt mondani, hogy az *egyszer csak* didaktikus, hatvan évnyi élettapasztalattal megírt szentenciózus bölcséleti kötet lenne. Több benne a kérdés, a lezáratlanság, az eldönt(het)etlenség. A ciklus több darabjában is megjelenik a *félhalál* állapota, az élet és halál szétválaszthatóságának kérdése, amely majd a második ciklusnak, azon belül is expliciten az első két versének lesz főbb témája. Az első ciklus verseit látszólag csak a tematikai egyezés köti össze, ám a szerző ennél szorosabb kapcsolatokat is kirajzol. A kötet hangulatát tekintve is beszédes, hogy a *Bánat* című háromsoros versnek („Ha nem kap választ, / bármennyire cifrázza is, / mibe fojtja bánatát a rigó?”) van úgymond párja a ciklusban, ezzel is kiemelve a címben megjelölt hangulatot. Ezt a költeményt négy további választja el a vele egyértelműen összetartozó *Felelet* címűtől: „Ha némi csönd után / valaki felelgetni kezd neki, / gyorsabban ver-e a rigó szíve?”

A második római számmal ellátott ciklus tehát a *félhalál* tematikát viszi tovább az elsőből, ezen keresztül kapcsolódva össze vele és erősítve a kötet egységességét is. Az első két vers, az *Ének* és a *Híd* címűek halottnak hitt emberekről, régi ismerősökről szólnak, akik – tekintve, hogy a lírai beszélő

találkozik velük, vagy meglátja őket az utcán – mégsem halottak. A két lét-állapot eldönthetetlensége tehát a ciklus egyik fő kérdése, melyet a második vers címe (*Híd*) képileg is kifejez. Ebben a ciklusban már hosszabb versek szerepelnek, Villányi költészetének másik jellegzetességét, a leginkább 40 talán „lírai prózavers”-nek nevezhető formát mutatva föl. A hangvétel érezhetően személyesebb, a lírai én ezúttal nem megszólít, inkább saját magáról beszél. Az életrajzi elemek finom érzékkel történő versbe emelése is olyan jegy, amely Villányi László életművének egyik legfőbb karaktervonását adja. Ebben a ciklusban felismerhetően róla szóló költemények olvashatók. A *Hatvan évesen* című költeményben úgy tűnhet, mintha ő maga jelölné ki a saját helyét egy irodalmi, művészeti és irodalomtörténeti hagyományban, ám a vers utolsó sora ezt a látszólagos kanonizáló gesztust teljes mértékben meghiúsítja. A költeményben a szerző azt veszi sorra, mit csinált többek között Dosztojevszkij, Kosztolányi, Csontváry, Goethe, Arany János és Weöres. A felsoroltak közül többen meg sem éltek a hatvanadik évüket (például az említett Kosztolányi sem), mások pedig már befejezték azt az életművet, amely nevüket nagyra tette. Minden, a lírai megszólaló által felidézett jelentős alak tehát valamin már túl volt hatvanévesen, vagy az életművet fejezték be, vagy az életüket (a kettő szoros kapcsolatát is sejteti az izgalmas költemény). Ehhez képest Villányi László megszólalója saját magáról a következő verszáró megjegyzést teszi: „én meg várok, örökké várok, otthonom a várakozás.”

A versekben megidézett apró életjelenetek, tünékeny érzések egy olyan idillinek ható hangulatot keltenek, mely az ábrándos délutánok sajátja. Villányi ebből a léthelyzetből származtatja versei hangját, ám ez összekapcsolódva a hatvanévesesség léttapasztalatával az idilliség helyett egy örök – és tétlen – élet képét villantja inkább föl. „Ábrándozás az élet megrontója” – a közhely a cikluszáró *Merengő* című vers nyitó mondataként szerepel. Villányi verseinek megszólalója gyakran elveszik a „mi lett volna, ha”, vagy „mi lenne, ha” felvetések között. Hiába az egyértelműen felfedezhető életrajziség és az erősen sugallt életszemlélet, mely az ábrándozást és tétlenséget helyezi a középpontba, az az *egyszer csak* verseiből is kiderül, hogy Villányi László nem csak várakozott örökké. Most megjelent versgyűjteményében nemcsak a költői megoldásokban és témákban idéződik meg az eddigi életmű, de egyértelmű utalások révén is. A második ciklus *Tweed* című önmegszólító költeményében olvasható, hogy „bólintott feléd a hátán csellót cipelő ismeretlen / kamaszlány, látta benned a tweed zakós Vivaldit” A Villányi életművét ismerő olvasónak joggal jut rögtön eszébe a költő 1997-ben megjelent *Vivaldi naplójából* című kötete. Az *egyszer csak* verseinek születési időpontja ismeretlen, de talán nem túlzó asszociáció, ha a harmadik ciklus *Sors* című záró darabjának nyitósorairól – „Öleld át sorsod, panasztalanul, mondogatja

magában / kínai barátja intelmét, felírja noteszének első oldalára” – Villányi László szerkesztői munkássága idéződik fel. A szerző által főszerkesztett győri *Műhely* folyóiratnak 2016 végén jelent meg *Kína* című nagy terjedelmű tematikus száma. A kötet több költeményét is átszövi a kínai kultúrára utaló apró nyomok hálózata.

41

Noha a Napkút Kiadó által kiadott kötet nem lét- vagy életmű-összegző versgyűjtemény, minden ciklus Villányi munkásságának más-más jellemző vonását helyezi előtérbe. A második ciklus személyes és felismerhetően önéletrajzi hangoltsága után a harmadik sokkal távolságtartóbb hangot üt meg. Ezt jelzi a ciklus nyitóverse is, melynek címe *Idegen*. A második rész egyes szám első személyű megszólalóját itt egyes szám harmadik személyű külső szemlélő váltja fel. A költemény utolsó sora a következő: „valaki más járt helyette, idegen lett a gyerekkora óta jól ismert utcákon.” A ciklus első verse után azt lehetne hinni, hogy a harmadik blokk központi fogalma az egykori otthontól és a lírai megszólaló korábbi énjétől való *elidegenedés* lesz, ám a további költemények világossá teszik, hogy Villányi e felszínes és közhelyes megoldás helyett sokkal érzékenyebb szemléletet érvényesít. Nem egy idegen-nel való viszony jelenik meg ezekben a versekben, csupán egy olyan külső megfigyelői pozíció, mely az elidegenítés érzése helyett épp az önismeretet segít mélyíteni. Ezt az irányt erősíti a ciklus másik két verse is: az *Idegen* című utáni ötödik vers a *Tanú*, a hatodik pedig az *Ismerős*. A saját magunkhoz való odafordulás fontossága fogalmazódik meg ezekben a költeményekben. Az *Ismerős* címűben például így: „az utcán / köszönés nélkül menne el maga mellett, csak halványan / sejlene, utóbb, hogy meg kellett volna állnia, s legalább / néhány udvarias mondatra méltatni a másikat, lassanként / azonosítva”. Villányi ezekben a versekben azt érzékelteti, hogy az önmegismerés sosem lehet teljes, ennél fogva befejezhetetlen művelet. A személyiség nem korlátozható az élmények, tapasztalatok és az *otthon* keretére, vagyis valami több, mint ami az *idő* és a *tér* által meghatározható. „összekevert tíz, húsz, száz éveket, önmaga / száműzöttjeként bolyongott idegen vidéken, üldözőnek / maradt az idő” – így a *Tanú* című versben.

Az *egyszer csak* – ahogy a főcím is jelzi – elsősorban az idő múlásáról, az annak következtében beálló változásokról szól. A negyedik, záróciklus az, amely látszólag a tér jellemzőit emeli középpontba, ám inkább egy olyan komplex fogalom körüljárásáról van szó, amely a *tér* és az *idő* jelenségeit egyaránt kifejezi. A Villányi életművében különböző irányokból megközelített és mindig más mélységgel megjelenített *otthonosság* fogalma az, amely, noha az egész kötetet meghatározza, legmarkánsabban az utolsó ciklusban jelenik meg. Ahogy az előző részekben, úgy az utolsó tizenegy verset tartalmazóban

Új Forrás 2017/5 – Szarvas Melinda: „üldözőnek maradt az idő”
Villányi László: egyszer csak

is kiemelt jelentősége van az első költeménynek. A *Kulcs* című vers kapcsolja össze leglátványosabb módon a személyiség terek és idő által meghatározott aspektusait. „Nem érdemes számolni az évszázadokat, mióta dagadt / a kulcscsomó, nyílt az első zár, őrizte a hagyatékot, / [...] / naponta el-
42 fordít egy kulcsot, / benyit azok ajtaján, akik már rég elfeledték a földi létet.” Az elveszettséget, a térben és időben egyaránt tapasztalható bolyongást fejezi ki már címében is a ciklus második darabja, a *Labirintus* című. Ennek végén a lírai hős egy kulcsot talál, mely „házának ajtaját nyitja a másik kontinensen”. A soron következő, *Csontkinövés* című költeményben pedig ez olvasható: „a múlt időnek / is lehet jövője, akkor hát évek óta úgy élsz, fordul hozzá, / mint akinek éppen ellopták a táskáját, s nincs kulcsa ott-honához.” Ahogy az első ciklusban a *Bánat* és a *Felelet* című versek, úgy az utolsó részben a már említett *Labirintus* és a címében vele látszólagosan ellentétes jelentést mutató *Karika* állítható párba. Utóbbi a következőképpen zárul: „nem lankadó / kíváncsisággal bolyong a meg nem élt életek labirintusában.”

Villányi László *egyszer csak* című kötete a *Kulcsszavak* című költemény-nyel zárul, melyben valóban rendre felbukkannak, megismétlődnek azok a kifejezések, fogalmak és érzések, melyek nem is csak a jelen gyűjteménynek, de az eddigi életmű egészének is meghatározói. Ez a tizenkét soros vers nemcsak a most kiadott kötet, de Villányi életművének egységességét is hangsúlyozza. Ez a fajta erős karakterisztika semmiképpen sem vezet monoton hangvételhez, Villányi költeményei nem rutinból megírt darabok. Az az egységesség, mely a négy különböző szemléletet tükröző ciklusból felépített *egyszer csak* című kötetet és Villányi László egész eddigi életművét is jellemzi, azt a határozott, erős költői hangot bizonyítja, amely a szerző műveit felismerhetővé, költészetét pedig egyedivé teszi. (*Napkút, Bp. 2016*)

Ritkán írok kézzel. De ezt most ceruzával és kézzel írom meg. A kurzor sürgötése nélkül. Máskor segít a monitorcsend, most lebénít. Most először érzem azt, a hegyi füzet olvasása után, hogy az írásból a papírral és az íróeszközökkel együtt a *főlé hajlás* tűnt el. A test boltíve.

Hegedűs Gyöngyi 43

Füzet, mondja magáról a keményborítós könyv. A füzetekkel mindig hadilábon álltam. Ahogy az elemiben az évek előrehaladtával egyre kisebb betűkkel kellett volna írnom. Volt, hogy írásból

AZ ELTŰNT MONOLÓG NYOMÁBAN

Győrffy Ákos

Hegyi füzetét olvasva

csak nekem volt házi feladatom... Mindig katasztrófa volt a külalak. Külalak és íráskép. A külső és belső megfelelés közötti feszültség.

A borítón elmosódott kép. A fényviszonyok miatt már a légvételtől és a szívdobbanástól is bemozdul a kép. Ettől a glória-szerű suhanás az amúgy mocsanatlan fákról készült képen. Csak a hó világít. Késedelem van az expozícióban. Nem csak abban. Magában az észlelésünkben is. Mi mindig a múltat nézzük. Akármilyen gyors a hang és a fény, akármilyen gyors az ingerületvezetés, az érzékszervi csatornákon át érkezve, ami a képet, hangot észleletet kiváltotta, már a múlté. Mert minden ilyen reakció válaszreakció. Mintha minden kérdés lenne. Az érzékszervi észlelés dialógus.

Van valami azonban, ami nem így közvetít. Már az érzékszervek észlelése előtt értesít minket a valóságról. Késedelem nélkül. A kérdés maga a felelet. Monológ.

A két leképződés közötti interregnumban vagyunk. *Egy mondatnyi lepke.*

A kettős észlelés ott van álmunkban is. Mert van, aki álmunkban virraszt. Ő az álmodó. És vannak az álmodottak. Álmomban hányszor megélem, hogy félek, nem tudom, mi következik, pedig én álmodom. Mintha ott is kétféle énem lenne: monológ és dialóg létállapotban egyszerre.

Ott is őrizzük ezt a kettősséget. A szétszálazhatatlan monológ, és az érzékszervekre bontott dialógus kettősségét.

Van valami megrendítő a monológban. Úgy értem, az igazi monológban. Most nem a híres nagymonológokra gondolok (bár azokat is félünk mostanában

igazi monológként színpadra vinni), hanem T.J., a hajléktalan skizofrén monológjában. Nem a neologizmusok, nem a primer inkoherenca, nem a skizofrénia megannyi tünete. Nem is az ember ősi, megőrüléstől való féelme.

44 Olvasom, és arra gondolok, talán csak az az igazi monológ, ahol a monologizáló szólíthatatlan. Ahol a szólíthatatlan szól. Mert mindegy kifele vagy befele indulunk el: az űrbe jutunk. *Ez a bolygó valójában belső tér, hangsúlyozom, belső.*

Nem mindegy, ember üldöz be minket a monologizáló észlelésbe, és zárja dialogizáló tereinket, azzal, hogy elviselhetetlenné teszi az érzékszerveken át beömlő képeket, hangokat. Azzal, hogy ésszel felfoghatatlan disszonanciát teremt a hangsávon bejövő anyai szeretlek értelme és hangsúlya között. Vagy valami transzcendens tapasztalat von befelé. Mert szükségünk van ennek a monologizáló térnek a ráción túli logikájára. Ami sokszor úgy érezhetjük, *értelmezi helyettünk az események rejtélyes rajzolatát. ..válhat az örület terepévé, miközben a tisztánlátás rejtett helye lehetne.*

Éjsötétben csillogó szemekkel figyel. Az, hogy figyel, nem jelent rivaldafényt. Inkább a Jelenlét koncentrációjának furcsa mintázatát. A periféria központozását. Az embernek rossz az érzékszervből adódó periférikus látása. Ez a figyelem éppen oda terel. A peremhelyzetben átélt intenzív jelenléthez.

Az észlelés birodalmának legkülső provinciáján zajlanak a később üdvtörténetileg is fontos események.

Ám csak azok élík ezt meg, akik egy olyan korban is, mikor a magától értetődő istenhit már nem létezik, átélík, hogy Isten csak *magától* értetődhet. Nem hasonlítható. Az érzékszervi tapasztalatok nem írják le. Az érzékszerveket megkerülő észlelés pedig nem fog szavakat adni leírására. *Nem volt vonás, amire emlékezni lehetne.* Nem, ez a mondat nem egy álomleírásból származik. Valós megtapasztalásból, mikor az engesztelhetetlenség *ajtónyi jégtömbje* felolvad. És amire ez a hasonlíthatatlan azt mondja: *látod?*, azt sem a szemmel látja a látó akkor. Egy hang lett a látomása. Hogyan lehet harcolni egy hanggal? –kérdezi Szent Ferenc Ghelderode színművében, miután már többször hallotta, hogy egy hasonlíthatatlan hang a nevéen szólította.

Elszakítottságban élünk. Mintha ez a kétfajta észlelés is ugyanazon naprendszer két egymásból kiszakadt bolygója lenne. Az egyik időnként magához próbálja vonni a másíkról a vizeket. *A holdfény kapcsolatban áll a megnevezhetetlennel, akinek tekintetét ezen az éjszakán magamon éreztem.*

Talán ezért nem igazán hajlékunk a test. S ha nem az, akkor építhetünk akármit magunknak, hajléktalanok maradunk. *A ház saját szaga. Az elhagyatottság szaga.*

Minden elhagyatott lesz, ami a birtokviszony foglyává válik. Raghoz köt. Az ember Földje egyHoldas.

45

Hiába harácsolunk össze nagybirtokokat. *A birtoklás vágyát a minimálisra csökkenteni.*

Nem birtokolni, tartozni. Tartozni valamihez, valakihez. Ehhez jó szöszedet minden, ami úgy miénk, hogy nem birtokoljuk. *Présház, ártér, dűlőút, rönk, szurdok. ...ha meghallom...szorítást érzek szívtájékon.* A szív szöszedete.

Aki elindul befelé, nem magától indul. Ez egyfajta vitetés. *Az ént el kellett hagyni hozzá, levedleni, mint kígyóbőrt. Tele van az erdő énem levedlett burkaival.* Nem kiüresedés ez, hanem megüresedés. Kenózis. Nem tekint semmit zsákmánynak. *(Fil. 2. 6-7)*

Alig voltam jelen önmagamban. Az addig alvó lélek *kinyitja szemét, kristálytisza, metszően éles, de nem hideg tekintete, és képes úgy nézni mindenre, mintha először látná. Vagy inkább mintha mindig is látta volna.*

Mondják, a próféta nem a jövődőt mond, hanem jól látja a jelent. Ezzel az önmagát megüresítő jelenléttel.

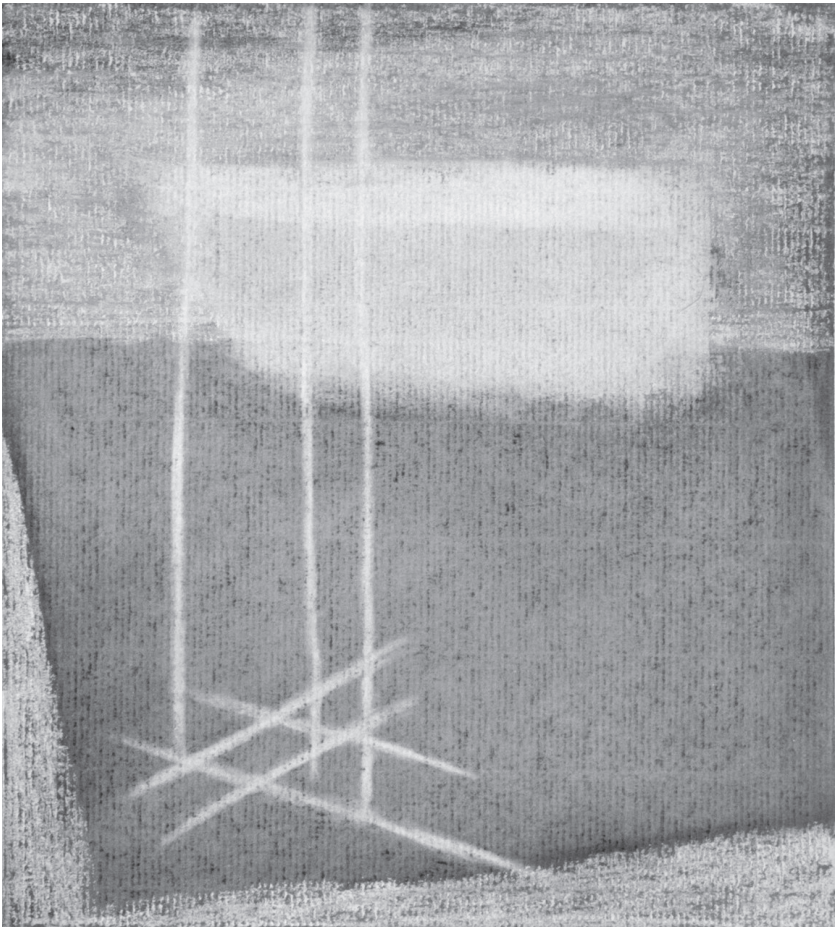
Az Eredet nincs messzebb tőlünk, mint a kezdetekben.

Nem könnyű visszatérni ebből a monológból az érzékszervek dialógusához. *Az nem lehet, hogy ezentúl úgy kell élnem, hogy nem hallom többé a szavait.* Pedig jó, ha visszatérünk, mert nem kivenni akar minket ez a Hang a világból, mely szólíthatatlanságunk legmélyéről szólít, hanem megtartani.

*****

Ránézek az írásképre, már megint csúnya külalak. Jó, ha el tudom olvasni a saját írásom. Végtére is piszkozat, átírom géppel majd olvashatóra. Bár lehet, az íráskép többet mond a preverbális emlékezetéről. Lehet, nem tisztáz semmit az olvashatóvá tett szöveg.

A kézzel írt receptjeim sem voltak legtöbbször olvashatók a patikus számára. Még jó, hogy az irgalom nem vényköteles.

Gyorsan szögezzük is le, Sopotnik Zoltán ötödik kötete, a *Moszkvics* nem nosztalgia-kötet. Nem a szocializmus nyelvét használja ábrázolásának eszközeként, így például a Moszkvics úttartásáról szó sem esik benne. Ez a kötet sokkal inkább a párbeszéd-
dek könyve. A régi be-
idegződések, elfeledett-
nek hitt reflexek, régi
író-társak és a ma megé-
lésének, látásmódjának
párbeszéde. Ahogy egy
valamirevaló Moszkvics,
úgy a szerző is úton, moz-
gásban van. Ha beülünk, rengeteg találkozóra visz magával, jókat beszél-
gethetünk a velünk utazókkal, és a találkozási pontokról egész különleges
élményekkel gazdagodva gurulunk tovább.

Balogh Ákos 47

PÁRBESZÉDEK KÖNYVE

Sopotnik Zoltán: *Moszkvics*

A szintén „Telepes” (és szintén tatabányai) Pollágh Péter, a kötet szerkesztője a fülszöveggel úgy tűnik, mintha ellopni készülne a show-t: erős, megragadó felütésével eltörli a térbeliség és az idő határait, ahogy egybeírja magukat kánonnal, irodalomtörténettel, jelent a múlttal. Ez a karakteres me-
részség, csibészes összekacsintás kicsit ironikus gesztus, ám ez a határtalan-
ság egyúttal a végtelen lehetőségek birodalmát is megnyitja, amelyben az
alkotó létrehozhatja és létre is kell hoznia a maga rendjét: megtalálni az őt
érelklő dolgok helyét, és elhelyezni önmagát is valahol az irodalmi tájban.
Ez az elhelyezkedés teremt olyan kontextust, amelyben olvasó és író egyaránt
identifikálhatja magát, illetve iránynt mutathat a szocialista asszociációkkal
elszaladó, kutató befogadónak. Iróniájában oldódik némileg a feszültség,
amely ködös szorongásban gyökerezve öleli körbe a megidézett teret. És a
fülszöveg: „1. Gondoltam, megölöm magam, hogy beültessenek ebbe a szu-
perszonikus Moszkvicsba. De aztán József Attila lebeszélrt róla, hiszen ő sem
került be. 2. Hamvas Béla utolsó éveiben összejárta a fiatal Sopotnikkal, aki
megneveztette őt. 3. Nem igaz, hogy Sopotnik szomorú. Sopotnik egy Fonák.
A dyt is túlélte, és nem lett áruló: szemtelenség. Ha meglátom gúnyos pofáz-
mányát, viszketni kezd a tenyerem. 4. Költőnek öreg, filozófusnak fiatal: So-
potnik 1974-es, mint Leonardo DiCaprio. Nem csak a külsejük hasonló, a
karrierjük is.” Felszámolják és teremtik egyszerre a kánont, ami a dolgok ter-
mészetes rendjéből adódik, ám a módszer az a bátorság, ami nem érinthe-
tetlen tabukat, hanem előzményeket, elődöket lát, szövegkorpuszokat,
amelyek sóhajtának a párbeszéd után. Fontos iránymutató a kötet propozí-
ciója, a Szegedy-Maszák Mihálytól vett kötetindító mottó: „A kánonok lényegé-
hez tartozik, hogy már megalkotásuk pillanatában érvényüket veszítik. [...] Olvasni annyit jelent, mint megtagadni olyan kánonokat, amelyeket elődeink

alakítottak ki.” Olvasóként párbeszédbe elegyedni a *Moszkviccsal* felkészültséget, tájékozottságot igényel. A maradéktalan befogadói élményért rezonálni szükséges többek között Orbán Ottó, Csengey Dénes, Nagy László vagy a fiatalon elhunyt vajdasági költő, Sziveri János kánonban betöltött 48 vagy épp be nem töltött szerepére, és az életműükben mozgó utalásmechanizmusok működésére. Sopotnik sajátkánon-alkotó gesztusával, hommage-okkal emeli magához elődeit. A borítón a „Moszkvics” i-jéröl magasba emelt pont a régi autókon magasba szökő antenna emlékéét idézi, ahogy a kötetben megjelenő írók, költők emlékezete is posztmodern gesztusrendszerként léptet működésbe, amennyiben posztmodern gesztusnak tekintjük, hogy az első Moszkvics autók is magukba olvasztották többek között a Ford gyártási technológiáját és az Opel Kadettek formavilágát.

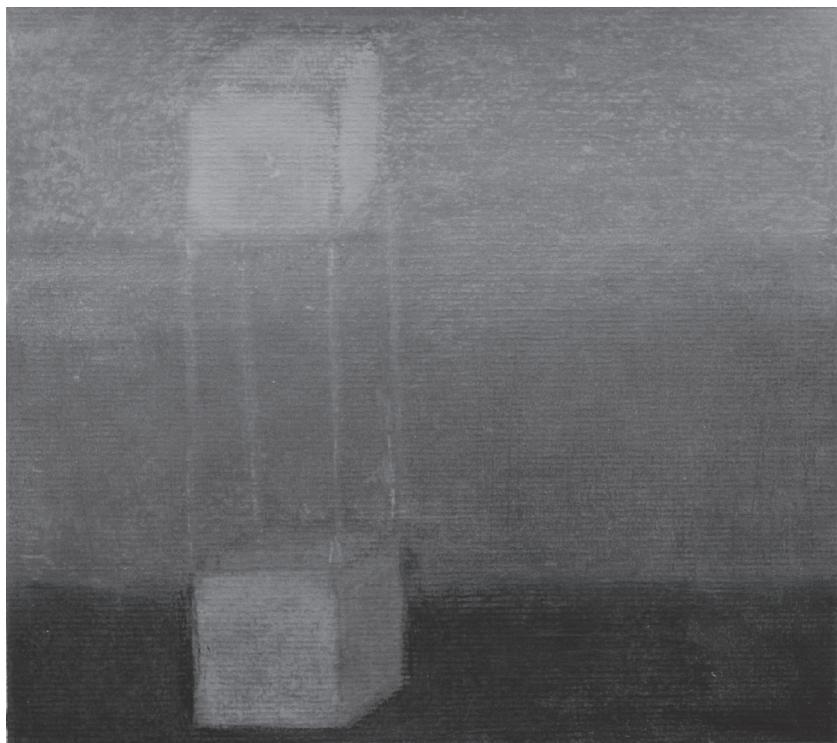
A kötetindító mondat háromszor is visszatér, az első három vers felütése a hiányérzet okozta egzisztenciális válság felörlő ismétlődését súlykolja: „Vegyünk fel két tetszőleges pontot / a világban: hogy melyik a kelet-európai, / azt a hiányérzet mondja meg.” Ha figyelembe vesszük, hogy mindez Orbán Ottó 1986-os, *Helyi szokások* című versének indító sorai után („Egy olyan országban írni, ahol a szabók méterrúdja / hol egy méter húsz, hol kilencven centi, / csak jó szemmértékkel és erős jellemmel lehet”) következik, akkor a biztosság, a bizonyosság, kiszámítható stabilitás hiánya mutatkozik az indulás fő motívumaként, avagy valóban kutya nehéz úgy hazudni, hogy az ember nem ösmeri az igazságot. Ezen túl szervező erőként a mindent átszövő *kétely* és *szorongás* működteti még a leszakadni készülő *Szocialista mennyezet* (az első ciklus címe) alatt parkoló Moszkvicsot: „A kétely meg a szorongás persze / nem csak a kocsikat roppantja össze, / roppant az mindent, ami ártatlanul / rezonál rá, ami, aki naivan szenzitív / mert más nem tehet, amikor mindennek, / mindenkinek szocialista árnyéka van.” Ez az árnyék a kötet első fejezetére vetül és átszínez minden mondatot, minden asszociációt, minden megjelenő képet, hogy aztán ez az árnyék alakká álljon össze, aki „egy / improvizatív fura alak, aki, mikor még el sem / kezdődik a mérközés, enyhe lépésekből / kemény mattot ad. Ráadásul nem is / sakk tudós, vagy nem úgy.” (*Moszkvics*) A Kádár-kor megelevenítése közben a szerzői szándékkal egybehangzóan, vagy éppen attól függetlenül a szöveg él. Nagyon is él és rezonál a jelen Magyarországnak tüneteire is. Az árnyék elér a mába: „A híradókban egészen mást / mutatnak...” (*Moszkvics*), „Cenzúra van, ha nem is olyan, mint régen, / meg még régebben, és azelőtt, bármennyire / kicsinek látszik is, de cenzúra van [...] a valamire való polgár nem kérdez, / nem árasztja el a villamost elgondolkodtató / nézésével, szépen lehajtja a fejét, oszt jónapot....” (*A dolgok széle*). Miközben párbeszédbe kezd az irodalmi hagyománnyal, néhol továbbírja, másutt felesel vele, szorongó kételye mögött felsejlik a cenzúra, amelynek léte erősen tematizálja az első

ciklus verseit. Lassan kibomlik a felismerés és a biztosnak látszó gondolatokat az elődöknél feltárt kapcsolódási pontoknál kikezdi ez a kételkedés: ha a cenzúra, akár az öncenzúra, akár az autoritás kierőszakolta kényszerváltoztatások befolyásolták a szövegeket, akkor a ma irodalma kívül lép igazából párbeszédbe? Az idézett szerzővel és annak szövegével, vagy magával a diktatúrával? 49

Sopotnik beszédmódjának jellegzetes eleme a hiány. Ez a hiány dacban, dühben, makacs elutasításban kap nyelvet. Kedvence a *nem*. Bármire nemet tud mondani, záporoznak, kopognak a nemek mindenütt, a *Tejút*, *A dolgok széle*, *Kafkás*, vagy a *Talán gyűrődik* c. versben: „Az az arc, amelyik nem gyűrődik, / nem is arc igazán. Az az ember, aki / nem gyűrődik, nem is ember igazán. [...] Nem sors, nem idő, nem / hosszú durva utca kerítése, nem villanyoszlop / felkoncolt drótostollal, nem satupadnak / támaszkodó halál, csak talán.” Mialatt szövegszinten a szorongás, kétely, elszigeteltség, nyelvi tagadás dominanciája érezhető, a kötet egészének felszabadult, határozott igenlő üzenete van, ami biztosan támaszkodik a jól kimunkált szerkesztettségre. Ezer szálon, szóval, szándékkal, gesztusokkal mond igent és kapcsolódik az irodalmi hagyományba, és tesz hitet a nyitott párbeszéd mellett. A kötet központi verse Csengey Dénes *Vörösmarty költő lázbeteg éneke* című versének soraival bevezetve már olyan intertextuális mozgástereket léptet működésbe, amelyben az ún. „gyökeresség” kérdésköre okán muszáj megvizsgálni viszonyunkat az országgal, hazával, elődökkel, régivel, újjal. A *Porkérget*, erős képeivel a kötet közepén, maga a hagyománytisztelet: „Egy ember fát visz a hátán. Egy egészet. / Törzsestől, gyökereستől, lombkoronástól; úgy hajlik a törzs, akár a háta. [...] A / gyökér vége, ahogy leér a betonra, ahogy leér, csíkot karcol bele, durva / felületre tiszta vonalat. Nagyon régóta / húzhatnak együtt valami közőset, ami / annál jobban élesedik, minél több porkérget / húzna rá a fényes forgalom.” A beszélő sajtóságos módon vezeti olvasóját versről versre, végig a kötetben. Helyenként folytatása egyik vers a másiknak, történeté állnak össze, „párban járnak”, az előző vers címéből egy szó felbukkan a következő első soraiban. Szavakat, képeket kölcsönöznek egymásnak, ahogy a *Porkéget* vers utáni *Kocsmás* viszi tovább a fát cipelő ember motívumát és az „élesedő” látásmódot, hogy az ezek után érkező *Templomfa* nyitányában folytatódjék a fa története.

A győztes tárgyakkal nincs szükségük addig Sopotnik segítségére, amíg vesztesként ki nem potyognak az emlékezetből, hogy aztán egy elfogadott (újrakonstruált) nyelvben velünk maradjon egy kint felejtett kerti szék éppúgy, mint egy Moszkvics. A tagadó, elutasító lázadásból eljutunk az elfogadott nyelvvel addig a párbeszédig, amelyben újra élnek a szavak. Ezen az

úton visz végig ez a régi autó. Talán a kétkedés marad csak meg az utolsó versekre, az önmegmérettetés sikerességének kétsége. A szavak kaput nyitnak időn, papíron át, míg minden szöveg egymásba ér: „érdekes lenne jobban látni, hogy a két szöveg / hogyan simul, jár át egymásba, de nincs
50 merszem / közelebb menni, fölé hajolni még annyi sem, / hogyan magyarázom el neki, érzem, mit ír, és / miért így, csak közelebb kéne lennem a pillanathoz, / mikor a nagyon távoli és úgy jelenlévő felel, vitatkozik a most árnyaival, árnyékaival, és ott / állhatok középen, semmi fény, ki-világítás.” (*Morbid ujjai*) József Attila talán mégiscsak beszáll ebbe a Moszkvicsba, hisz ajtót nyit neki a nyelv. A fülszöveg úgyis beültette, azon túl pedig a gondolat, hogy „Enyém a múlt, és övék a jelen. / Verset írunk. Ők fogják ceruzámat, / s én érzem őket és emlékezem” – bekapcsolja a biztonsági övet előtte. (*Kalligram, Bp. 2016*)

Orcsik Roland *Harmadolás* című kötete összességében letisztultabbnak hat elődeinél. Ez a megállapítás azonban nem előzetes értékítélet, pusztán formai és tematikus egyszerűsödére utal, hamar feltűnő, hangsúlyosabb egyneműsége az előző kötetekben tapasztalhatótnál. Összehasonlításuk során kirajzolódni látszik egy alakulástörténet: Orcsik költészete a posztmodern kísérletezésen először túllép, majd az e próbák során sajátos költői nyelvét, módszereit ért jellemzőket tartja csak meg, és pusztán ezekre a sajátos lírai tényezőkre korlátozódik, a kísérletező magatartást (a korábbiakhoz képest) inkább hanyagolva, de nem teljesen nélkülözve.

Bödecs László 51

KÉPESKÖNYV A HALÁLÉRŐL

Orcsik Roland: *Harmadolás*

Míg a *Holdnak, Arccal* című kötetben uralkodik a posztmodern nyelvi játékoság, a hagyományos formák (főleg szonett-félék) dekomponálása, Orcsik legújabb könyvében ezekre alig, vagy egyáltalán nem találunk példát. Sem a *Mahler letöltve* pregnáns, rövid versszakaira, melyek egész verseken vonulnak végig konzekvensen, a maguk egyedi módon kitalált zártságával. A *Harmadolásban* – egy-két kivétellel – az előző kötetekben is már jelenlévő, főként rövid sorokkal, gyakori sortörésekkel megírt, egybefolyó vagy változó hosszúságú versszakokból álló szabadversek dominálnak. A formai összképet olykor azért rímtelen tercina-félék (*Gyanta, Árnypróbálgatás* stb.), kétsoros versszakokat végigvonultató versek (*Méhedben az akarat, Nyelvemlék* stb.) és négy soros versszakokból álló művek is tarkítják. Mindezen formák elődeit már olvashattuk Orcsik korábbi kötetében is, tehát már ismert repertoárral, ám kisebb formai változatossággal találkozunk.

A *Holdnak, Arccal* tematikailag változatos kötet, de súlypontját identitáskérdéseket megverselő művek adják, Orcsik vajdasági származásából adódóan főleg a kettős identitásból kialakuló „teljességgel sehova nem tartozásról” szólnak. A *Mahler letöltve* esetében más probléma, a medialitás kérdése kerül középpontba, a tárgyak, zenék, egyéb művészeti alkotások, történelmi személyek által közvetített emlékezet jelenik meg. E könyvekben jól látható rendszert, kötet szerkezetet fedezhetünk fel, olykori csapongásaik, túlnyúlásaik vagy helyenkénti kidolgozatlanosságuk ellenére is. A *Harmadolás* esetében éppen a koncepció szükségességét kérdőjelezi meg a költő. Előzetes kijelentésben, fülszöveggként olvashatjuk, hogy a verseket véletlenszerűen rendezték sorba. Ez az avantgárd gesztus, gondoljuk, lehetne blöff is, ám nem bizonyul annak. Érezhető a kötetben tematikus egység (álmok, halál, a háború által hagyott nyomok, emlékek), vannak kulcsfigurák (Dezső, a kutya,

egy szeretett nő, szeretett gyermek, egységes beszédhelyzetet teremtő lírai én), visszatérő helyek (főleg a Tisza partja), ezek mentén lehetett volna átlátható szerkezetet alkotni. Vezérfonalak hiányában azt érezzük, hogy a ciklusok (I., II., III.) nem rendelkeznek kellő önállósággal, szabadon fel-
52 és kicserélhetőek az egyes versek is bennük. Az egész kötet viszont erős atmoszférát teremt, épp azért, mert a fent felsorolt motívumok végigkísérik, összetartják. A halál miatti fenyegetettség érzete hatja át a művet, a lírai én és a versek más szereplői mind szembe kerülnek a gondolatával, apró jeleivel.

Impresszionistának mondhatjuk ezt a lírát, Orcsik hétköznapi jelene-
tek festésébe kezd („Ficáncoltál a karomban, / húzzam fel a redőnyt” – *Nyelv-
emlék*), majd átlényegíti a valóságot, színes, szürreális élménnyé fokozza („Vibrál a sík vidék, / a sok felkiáltójel, / mint a fájásoktól a táguló méhszáj.” – *Születő tájkép*), végül ismét visszatér annak talajára, de legalábbis közelíti a szürreális képet valami plasztikusabb felé („Tenyereden a repülő / nyomvonalát látom. / Vágásokat a sajátomon.” – *Repülő*). Olykor a lírai én röviden „sumházza” saját érzelmeit a tapasztalt élménnyel kapcsolatban, csattanó-szerű verslezárást alkalmaz („örültem, ho.gy többé / nincs mitől félne.m.” – *Célpontok*). Az eljárás végigvonul a verseken, erős formai egységet kölcsönözve nekik, emiatt azonban hamar kiszámíthatóvá válik, és változó a megjelenített képek erőssége, a feszültség, az olvasóra tett hatás, amelyet elér. A viszonylag rövid opusokban rendkívül fontos szerepe van az érzeteknek; színek, hangok, szimbolikus jelenetek keverednek sűrű költői képekbe tömörítve, melyek gyakran különböző érzékterületeket kötnek (vagy kevernek) össze, színesztézia-szerűek („nem kopik / a hang / a lila koppanás / a bal szemed fölött” – *Nem kopik a hang*; „eltűnt a kék égen / a fehér horzsolás is.” – *Repülő*). A gazdag költői képek és a szürrealisztikus történések is akkor alkotnak jó verseket, mikor értjük a szöveg egyéb motivációját. Olyan valóság-
gelemből indul ki, mely önmagában is érdekes, átélhető, és a szürreális költői képek csak fokozzák annak feszültségét, nem távolodnak el túlságosan, nem válnak lila ködszerű szépelgéssé („Mint apró amulettek, / csörögnek a levelek / a fekete ágakon Medre, akár az útér – / fölkorbácsolt zöld vér / a habzó Tisza” – *Hangközök*).

Van ebben a kötetben valami mesekönyvszerű: groteszkül mesés a tiszai táj („a Tisza idomított őshüllőként” – *Zsilip*), a lírai én történetei, látomásai, a fejében beszélni kezdő kutyája (*Osztokodás* stb.), a gyakran megjelenő női és gyermekalak, akikkel a lírai én osztozik az élményekben (*Macska, Árnypróbálgatás*). A halál általi fenyegetettség meséje ez, mely a háború nyomait hordozó verseken túl (*Hangközök, Ikrek, Teljes erőből* stb.) egy általános elmúlásérzetből indul ki (*Boszorkánysziget, Idomítás, Padlás* stb.). Nem magyarázza pusztán egyikkel a másikat, és nem csak erre a témára

koncentrál. Jelen van a szerb-magyar kettős identitásból következő életérzés, mely nem túl szorosan, de kapcsolódik az imént említett fenyegetettség-érzethez is (*Vérre megy a játék, Turbo folk, Nyelvemlék* stb.).

A kötetből mind esztétikai, mind egyéb szempontokból kilógni látszik a *Házi feladat* című vers, mely repetitív soraival sem önmagában, sem a kötet egészében nem mond sokat („Tedd a számba politikád. / Füstölt, csípős, pici hazám”). Ennek a szövegnek a direktségénél sokkal áttételesebb, gazdagabb a versek nagy többsége, a leginkább hasonló opus a kötetből (*Turbo folk*) sem helyezi kontextusba, maga viszont illeszkedik a szerb-magyar identitás versei közé.

Talán a kötetszerkesztés módja, a véletlen elhelyezés miatt van, hogy első olvasásra sok verset súlytalannak találunk. Nem marad azonban a fülszövegen kívül a szövegvilágban sem reflektálatlan a szerkezet. A *Fenyőtűskék Hamvas sírjánál* című verset az egész kötet „modelljeként” is olvashatjuk, számozott versszakai felcserélve állnak, de a vers mind a számok szerinti sorrendben, mind más sorrendek szerint olvasva is érvényes – ez a *Harmadolás* egyik legizgalmasabb alkotása, mely az egész mozaikos kötetszerkezetre is reflektál. A másik kulcsvers, amely a költő versalkotását jellemző metaszöveggént is felfogható, a *Születő tájkép*: „az éles tekintet / bontja ketté a tájat: látványra és élővilágra, / mely úgy szaporodik, / mint az üres papírt / ellepő betűk”. A fentieket figyelembe véve tudatos, egységes ars poeticára ismerünk a kötet egyes versei és az egész kötetszerkezet mögött.

A *Harmadolás* akkor működik legjobban, ha már ismerjük fókuszeit, és összekapcsoljuk az egymáshoz illő, de a könyvben egymástól távol lévő verseket. Első olvasásra nem ismerünk rá, de nemcsak formailag, költészettechnikailag letisztult kötetet tartunk a kezünkben, hanem tudatosan összeválogatott, belső utalásokkal teli, önmagán túlmutató művet. (*Kalligram, Pozsony, 2015*)

– *Nincs, nem is lesz, fe-lejtsd el! Nincs, nem is lesz, fe-lejtsd el! Nincs, nem is lesz, fe-lejtsd el! Nincs, nem is lesz, fe-*. Hirtelen megtorpant, felsőteste meg-rándult, ahogy egy pillanatra hátrahőkölt, utána meg kellett kapaszkodnia,

54 Patak Márta

mert meg is tántorodott közben.

NINCS, NEM IS VOLT

Öltönyt viselt, világosszürke, finom szövetű, gyűródésmentes anyagból, talán valami gyapjúval kevert műszál lehetett,

amit egy érzékenyebb bőrű nő elsőre biztos kicsit szúrósnak talál. Tökéletesen állt rajta, és nem is volt benne feltűnően elegáns, meglátszott rajta, hogy az öltöny megszokott, mindennapi viselete. Sportosan elegáns, konyakszínű félcipője is nagyban hozzájárult, hogy alakját tetőtől talpig végigmérve semmin ne akadjon meg a tekintet, csupán az összhang legyen a végeredmény, amit a legkritikusabb szemlélő is azonnal, azzal az egyetlen pillantással leszűrhet. Az öltönnyel harmonizált a bordó nyakkendő, a tört fehér színű ing, sőt még az aktatáska is, pedig nem hogy árnyalatra, de még színre sem egyezett a cipővel.

Magas, sportos alkatú, ősz hajú férfi, hatvan körül, kicsit valamivel több talán, éppen abban a korban, ami vízvázalstónak számít a mai férfiak és nők esetében, mert van, akin jócskán látszik már, hogy egy teljes élet van mögötte, másokon meg az tűnik fel inkább, hogy mennyire jó karban van, nyilván odafigyel magára, tesz is érte, hogy a teste fedje el a korát. A férfi egyenes tartása, ruganyos járása rögtön elárulta, hogy sportol, mondhatni napi rendszerességgel, de legalább szombat délutánonként eljár teniszezni, vagy úszni, esetleg hátvédet játszik a kerület kispályás labdarúgó csapatában, mely az elmúlt idényben bajnokságot nyert, és idén is előkelő helyen állnak a tabellán a hetedik forduló után. Igen, kispályás játékos, csupa szakmabeli vagy rokon területen működő, mérnöki vagy természettudományos végzettséggel oktató, nála fiatalabb csapattársakkal.

Elvált, másodszor már nem nősült meg, együtt él egy nővel, és így is apja lehetett két közös lányuknak, akik közül most éppen a kisebbikért tartott az óvodába, miközben a cipője alatt rozszogó kőzúzalék neszében önkéntelenül felismerte a ritmust, kihallotta a hangot, amely egyre csak azt ismételte a fejében, mint valami örökzöld sláger fülbemászó refrénjét, hogy *Nincs, nem is lesz, fe-lejtsd el! Nincs, nem is lesz, fe-lejtsd el! Nincs, nem is lesz, fe-lejtsd el! Nincs, nem is lesz, fe-lejtsd el!*, így, négyszer egymás után, mintha némi cezúrával ugyan, de arra a szívhez szóló régi dalra válaszolna, melynek szövege pont az ellenkezőjét sugallja, amikor egyszeriben megtorpant. Első pillanatban maga sem értette, mi történt, miközben a rigmusra

koncentrálva szinte vakon vitte a lába az óvoda felé a megszokott úton, amelyen minden nagyobb követ ismert már, szinte darabra, hiszen a visszaúton számtalanszor végigvizsgálták, egyenként tették félre őket az elmúlt másfél év alatt, amióta óvodás lett a kislányuk.

Megtorpant, mintha gondolkodás nélkül, tőle függetlenül tette 55
volna a lába, és most az utasításra várna, hogy hogyan tovább. Hirtelen felvillant benne egy emlékfoszlány. Nem tudta volna megmondani, hogy pontosan mi, még annyit sem, hogy szó volt-e, hangsúly vagy éppen egy mozdulat, de olyan erővel jött, hogy kis híján fellökte, és az az érzés maradt utána, mintha valaki azt súgta volna neki, hogy fordulj vissza, nem jó irányba mész. A férfit kiverte a hideg veríték, aztán lassan, egész lassan, de mégis pillanatról pillanatra melege lett, érezte, hogy lassan kezdi előnteni a forróság, és hiába igyekszik, nem tud úrrá lenni a helyzeten, mintha valami ismeretlen, idegen erő működné a testében, gondolkodni sem tudott, és egyszer csak meghallotta annak a nőnek a hangját. Tisztán, érthetően beszélt, hangjában semmi vádoló nem volt, a férfi mégis úgy érezte, mintha fejére olvasná titokban vállalt bűnét, amiért magához édesgette, aztán cserbenhagyta. Szeretett volna összezsugorodni, láthatatlanná válni, valahogy észrevétlenül eltűnni, eloszlani az óvodáig vezető ösvény közúzálékának vékony porfelületében, hogy ne kelljen hallania a hangot, melyet eddig még mindig sikerült elnyomnia a mantrájával. Most azonban nem hagyta magát, beleúszott a négy sor közt hagyott lélegzetvételyi szünetbe, és a képet is hozta magával, mely vissza-visszatérő villanásaival folyton kínozta, mihelyt nem kötötte le magát valamilyen fizikai tevékenységgel, vagy amikor edzés után leült a padra, aztán lehajolt, hogy kioldja a cipőfűzőjét, levetkőzik, és meggyuhanyozni.

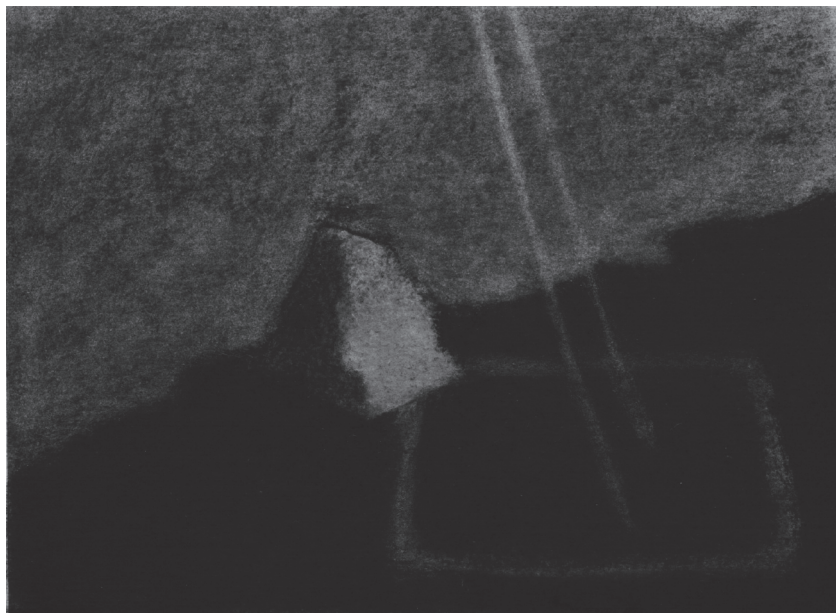
A legváratlanabb pillanatokban látta maga előtt a nőt, azzal a titokzatos mosolyával, kendőzetlenül jelentéktelen mondataival, melyekben mégis újra meg újra benne volt az ígéret, melyeknek akkor sem tudott ellenállni, mert a nő olyan észrevétlenül magához vonzotta, hogy az utolsó pillanatban könnyebb volt engedni, hogy folyjon minden úgy, ahogy folynia kell, mikor az ősi parancsnak engedelmeskedve férfi és nő egymásra talál, és arra az időre átadja magát egymásnak. Akkor a nő ágya fölött lógó feszületet látta maga előtt, mintha a szenvedő krisztusarcra is biztató mosolyt rajzolt volna az a villanásnyi idő, amíg vívódott, mintha az is azt súgta volna, hogy ember tiltotta a nevemben, tegyétek, amit tennetek kell.

Tudhatta volna előre, hogy egyszer még drágán megfizet érte, mégsem tett ellene, azt hitte, a távolság majd mindent megold helyette, csupán azt nem sejtette, hogy hiába a több ezer kilométer, sokkal kínzóbb a gondolat, mintha a szomszéd utcában lakna, és nap mint nap elmenne előtte az

utcán, mert akkor előbb-utóbb értésére adhatná, hogy ennyi volt, nincs tovább, így meg, hogy a hallgatásban és a távolságban bízva akarta élete felejtésre ítélt eseményei közé sorolni, mindig ugyanaz a kép jött vissza, az a semmihez nem fogható érzés hasított belé, amelyben akkor, ott a fe-

56 szület alatt abban az üres lebegésben egy rövid időre el tudta hinni, hogy most minden a helyére került megint.

Még egyszer megrázta a fejét, de nem akart szűnni a forróság, lüktetett a halántéka, szíve legalább százhuszat vert, és látta maga előtt, amint lassan eltorzul a nő arca, szája elfehéredik, a szeme zavaros lesz, és szinte kiszakad belőle a hang, amikor hozzáér. Mindig így kezdődött, ezt a képet látta, aztán elöntötte a forróság, és mozdulni sem tudott. Aztán ahogy a székesegyház tornyában a negyedet ütötte az öblös harang, a férfiban is megszólalt az a másik hang, amely fegyelemre intette, hogy elég, és tagoltan, érthetően elmondta azt az egy mondatot, melyet azóta minden lépésébe belehall, valahányszor gondolatai kitérnének a megszokott medrűkből. Hirtelen szédülés fogta el, meg kellett kapaszkodnia a kerítésben, nehogy elessen. Akkor erőt vett magán, lassan úrrá lett a gondolatain, figyelte a szívverését, és mintha a szívét biztatta volna, hogy lassuljon, a tüdejét, hogy lélegzete is nyugodjon meg, kimondta félhangosan, tagoltan, hosszan elnyújtva minden szótagot, mint akkor, legelőször az a hang, *Nincs, nem is volt, felejtse el!*, aztán elindult az óvoda felé, ütemre igazította a lépéseit.

súlypontemelkedés

(Győrffy Ákosnak)

bár nem formálhatott jogot trónra,
a súlypont emelkedés
elég volt,
hogy koronáig érjen lehajtott feje,

a koronáig, mely füstölőként lengett
az éjszakánként turistaháznak használt
templom
főhajójában,
abban a hiedelemben,
hogy a pestistől véd,
s nem terjeszti.

a test királynak is csak félpanzió,
mormogta mellette
a tenger peregrinusa.

*

erről sem készít senki igazi fényképet,
csak olyat, mint nyizsinszkijről:
lemaradva az ugrásról.
csak egy nőimitátort, és egy szabadságon
lévő adófelügyelőt felmutatva,

s csak a koreográfus
emléke
a semmilyen tánrendbe
nem illeszthető
anyag,
az igazi monológ,
melyet csak az űrbe kitett
skizofrén folytathat,

az ötméteres ugrás végén
a spiccebe beállt táncostól
keletkezett lyuk,

a legkeményebb
fából készült deszkában
a test
a meteorit becsapódása,

mely ott volt
a színpad végső elbontásáig,

pedig a vörösfenyő
még holtában
is összenő,
ha kihúznak belőle egy szöget.

talán, mert bár még sok
előadást megbírt utána,
maga volt a színpad
végső lebontása.

keletkezés, mely
nem visszafejthető
az okság mentén.

Apám rendes ember volt.
Megtörtént vele, ami
minden emberrel
megtörténik, csak
máshogy.

Az Ipoly még a
szokásosnál is

szélesebbre duzzadt azon a tavaszon. Valószínűleg a napi szintű februári
esőzések miatt.

Teljesen átázott a talaj, olyan laza lett, mint a kávéba mártott babapiskóta.
Egy kisebb szellő is több fát mozdított el addigi függőleges nyugalmából,
tepert vízszintes helyzetbe.

Az apám is fa volt. Nem hatoltak elég mélyre a gyökerei.

Az ő szele egyértelműen az a párás, tavaszi hajnal volt. A vízbefúlt ember
arca. A vízbefúlt emberé, akit fentről hozott az Ipoly, egészen fentről, a
fenyvesek közül, arról a helyről, ahová az egyik égi reumás lábait lógatja.
Békésen érkezett, hason sodródva. A víz csillogva csörgött, a
gyöngyvirágok fehéren harangoztak meddő füleibe. Rejtély, hogy hogyan
maradt meg az arca. Azt mondják, már legalább egy hete halott volt, mikor
a csodák jó barátja, a hajnali pecás rátalált, és felfordította.

Az apám arca volt. Teljesen olyan, de mégis más: nyüzött és ápolatlan.

Körülötte a víz, fehér fényvé változott, abban úszott nyugodtan, holtan.

Történetesen az élő is arra horgászgatott.

- Ezt nézd meg! Ez olyan, mint te! Teljesen olyan. – szólt a pecás, aki
idegen is volt, meg barát is. Barát, mert ismertük jól. Idegen, mert másik
ember. Szegény, nem tudta eldönteni, hogy sírjon, vagy nevéssen-e.

Apám letette sétapálcává hajtogatható, kis, barna snecizőjét, néhány
páfránylevelet félrehajtva tett pár imbolygó lépést a folyó felé, s a halott
ember arcába nézett.

A halott emberébe, aki hajszálpontosan úgy festett, mint ő, de mégsem ő
volt, mert halott volt. Két fehér orcája kifeszített vásznan, a napsugarak és
falevelek árnyjátéka.

Belenézett, de nyomban el is kapta a tekintetét. Sarkon fordult, s szaladni
kezdett. Futott, rohant, mint az őrült, meg sem állt a világ másik feléig.

Azóta is ott él, az Ipolynak hátat fordítva.

MEMENTO PATRI

(Emlékezz az apámra)

Fekete virágok

Fekete virágok jöttek velem szembe, az úttalan útakon. Azok nyíltak a borostyán sötét levelei között. Fekete szirmú, sárga közepű, édes illatú virágok.

60 Mindegyik másmilyen fekete volt. Akadt közöttük barnás árnyalatú is. Mindegyik szál egy-egy tekintet fénye.

Régi barátomra emlékeztetett az egyik. Szomorú, mélyfényű... Szegény, sokat szenvedett a bensőjében lakozó, töménytelen mennyiségű szeretet miatt.

Göcsörtös fa, még göcsörtösebb gyökerei között az apámét is megtaláltam. Amire még emlékszem belőle. Sugaras, sötétbarna szirmok. Mintha tűzijátékot rendezett volna rajtuk valami eszelős.

Apám egyszer kirándulni vitt engem. Nem egyedül mentünk, Fehér Sólóym is velünk tartott. Úticélunk Dobogókő. Félúton, Sólóym előresietett, randija volt odafönn.

Ketten maradtunk apámmal. Hamar eltévedtünk.

Hosszú, kacsaringós szerpentin kapaszkodott fölfelé a hegyen. Nem akart vége szakadni. Olyan volt, mint a görbe folyam, amely magába folyik vissza, vagy, mint a kígyó, amely saját farkába harap.

Nyakába vett az apám, mert nagyon elfáradtam.

Nem emlékszem, hogy rágyújtott-e. Akkortájt szokott le a cigiről, meg a húsról, hogy később egy-egy doboz vagy csülök elfogyasztása után, függetlenül mondhatta magát.

Gömbölyded bácsit sodort felénk az erdő szele. Bicziklin érkezett. Petyhüdt teste ráéérsen imbolygott a napsütötte beton felett, ami csak úgy falta hosszúra nyúlt árnyékát. Fehér halászsapka fityegett tojásalakú fején.

Biztosan a felesége adta rá, még odahaza.

Végül ő igazított útba bennünket. A széles aszfaltútról, keskenyebb, lomalatti ösvénykére tértünk. Elöttünk mókus cikázott a szívcsakra felé.

Ha behunyom a szemem, még mindig látom azokat a fákat. Nagyok voltak,

és mindent tudtak. Némelyik állt, akadt, amelyik már kidőlt. Cipőnk orráról, orrunkba mászott a sár illata. A madarak... A madarak hangjára már nem emlékszem, de biztos szép volt, ők egy igen megbízható népség. Apám ledobta nyakából a lelkemet. Túl nehéz lehetett. Vagy én ugrottam le onnan? Talán repülni vágytam...

Kinyitom a szemem. Lépek kettőt. A bükkök szürke kérge: öreg lelkek szürke titkainak kőfala. Odafönn az égben, valamelyik szeszélyes tag a Nap elé lebbentette selyemfátyolát.

Lent a földön, változatlanul, fekete virágok. Az egyik egy jó barátnőm sötét szeme. Ő azt mondja, kicsi zöld is van benne.

A fák vére is zöld. Sötéten buggyan elő, mikor valaki megsebzí őkét.

Lehajolok. A földbe túrok. A föld színe sötétvörös. Alig észrevehetően, de kitartóan pulzál alattam.

Ez a barátnőm mindig a valóságra figyelmeztet engem. Pedig én nagyon jól ismerem a Valóságot.

A Valóságnak két szeme volt, és szőke haja. Fekete-piros kockás inget viselt, olyasfélét, amilyent mindenki mostanában.

És dohányzott, mint az apám.

De nagyon hiú is volt, ezért mindig magánál tartott egy fogkefét. Szép, fényes fogai voltak. Meg ferde mosolya.

Mindig loholt valaki után, mert saját magát nem szerette.

Körbenézek. Két karomon hideg indák futnak végig. Elmémben a fekete virágok bódító illata.

Úgy érzem, zuhanok, puhaságban zuhanok.

Láthatatlan karok ölelnek körül, halhatatlan hang sír a fülemben.

Alattam a könnyed dobogás földrengéssé erősödik, de ez egy olyan fajta, amely semmit sem pusztít el, inkább mindent magához ölel.

Minden magához ölel.

Eszembe jut a rét. Ahol ezer színben pompáznak a virágok. Eszembe jut a fény. A fény, amely egyszerre sír, egyszerre nevet, és mindenkit, mindenkit nagyon szeret.

Eszembe jut az anyám, aki egészen biztosan maga is a fény rokona. Milyen volt örülni, milyen a bánat, milyen édes érzés, mikor a szív kettéhasad.

Tovább kell menni.

Kibontakozom a Valaki öleléséből. Nem nézek hátra. Nem tudom: barát-e, vagy ellenség? Megfogom a kezét, magam után húzom. Vagy ő tol engem maga előtt?

Apám küldött nekem

Apám küldött nekem egy képet önmagáról. Valahol az Appalache-hegységben készülhetett. Háttal az Ipoly párás partjának.

Csak az arca látszik rajta. Nyúzott és ápolatlan. Szomorú szemekkel néz ki rám a lap két dimenziója közül.

Fehér orcái kifeszített vásznán, a napsugarak és falevelek árnyjátéka.

KÖNYV

Van egy könyv,
Amit nem sikerült beszereznem,
Egyetlen boltban sem találtam,
Van egy könyv,
Ami már születésem előtt
Elásva hevert a kertben,
Nem tudom, mely fa alatt,
Egy tarajos góte
Narancsos hasához simulva
Aludta át az évszázadokat,
Elvermelte magát
A grúz hegyek viperái között,
A bedekker azt tanácsolja,
Hogy csak késő ősszel
Szabad arrafelé látogatni,
A sziklába vájt Berubani-kolostorban
A szent iratokat
Halálos mérgű kígyók őrzik.

Hiába álmodsz,
Mindig ugyanazt a fát öntözöd,
Ugyanarról a helyről,
Ugyanabból a vödörből.
Nincs *újabb* szerelem.
Nincs, ami a tiéd.
A himnuszok is dicső hazugságok.

A költő végül saját magát száműzi,
Hogy előkelő idegenként
Bolyonghasson saját soraiban.

FILOZÓFIA

Nem akarok már olvasni.
Nem árulom el senkinek,
Hogy mennyire
Unom már a könyveket.
Hogy végső soron
Akadna jobb dolgom is:
Elillant belőlem az ártatlanság,
A képesség a jajongásra.

A köd,
A hegyek közti pára
Hasonló a divatos Művészethez,
Éppen eltakarja a Kaput,
A szűz
Létezését.

64 POÉTIKA

Íme, a kocsmá,
Felszentelt hely, s a szöveg
Csalhatatlan mozgással igyekszik
Eljutni az egyik pontból a másikba.
Nem gyanakodhatsz, amíg nincs bizonyíték.
A teli üveg, akár a kehely
Várákodik a kopott asztalokon.
Könnyeket iszol vízköves pohárból.

HAZUGSÁG

Az igazi költő
Soha nem olvas
És nem is ír
De mindezt megfontoltan
A legnagyobb körültekintéssel
És alaposággal cselekszi
A költő számára az irodalom
Csak álca
Ahogy a harmat
A hajnali rózsának

Bev. Ibolya képei annyira szíven találtak, hogy úgy jártam, mint az általam oly szívesen emlegetett Johnny Depp a *Halott ember* című Jim Jarmusch-filmben. Akár a vad nyugaton, akár a vad keleten hamar beszerezhet az ember a szívébe egy golyót. Aztán azzal járkál

Jász Attila 65

föl-le jó ideig a világban, erdőkben vagy utcákon, míg végre sikerül rendesen, szépen, jól meghalnia. Ahhoz persze kell egy Oxfordban végzett indián segítő, Nobody. Amikor

VALAKI BESZÉDEI

Czink Ibolya Beatrixről

Senki más nem segíthet. Vagy semmi. Az ember hordozza a szívében a képeket, nem tud megszabadulni tőlük. Ott van, amikor pályázatot ír, amikor reggelizik, amikor zuhanyzik, vagy amikor alszik. Amíg Valaki meg nem szabadít tőlük, el nem kezd beszélni róluk, bennem, hogy rendbe rakja, megfejtse a képek üzenetét.

Mottó. Ami ugyanerről a golyóval vagy képpel a szívben állapotról szól, másképpen:

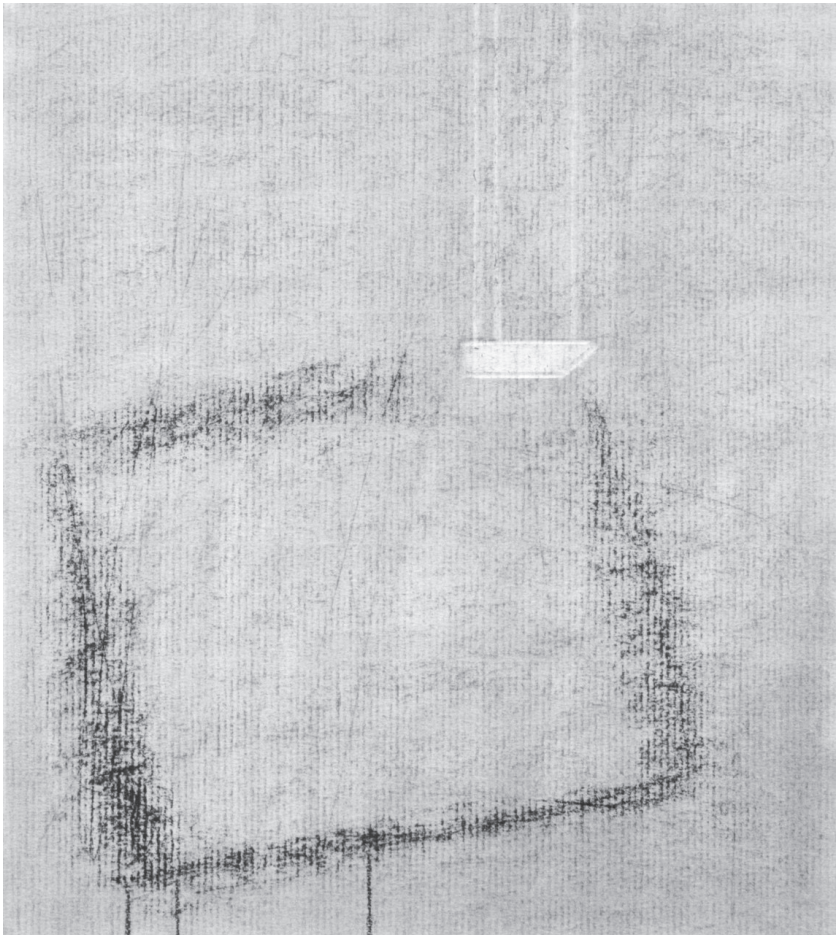
- *Melyik út vezet Istenhez?*

- *Húzd vissza mindkét lábadat, az egyiket a földi, másikat a túlvilági életről és akkor nála vagy. (Hallads – Hamvas Béla fordítása)*

Előljáró beszéd. Czink Ibolya képeinek nézőjének nem kell tisztában lennie az alkotások vallási-bölcseleti háttérével, de nem árt tudni, hogy van neki. Sőt. (Mint ahogy mindannyiunknak van igénye a transzcendenciára. De. Pszt!) És hadd idézzem még kedvenc szúfi költőmet, Rúmit szintén Hamvas (eddig kiadatlan) fordításában, az alázatról, az ego visszaszorításáról, mert ez a gesztus, ahogy Ibolya a témákhoz nyúl, és képet csinál belőlük - simogatja átgondolt ideaképeit, amíg azok meg nem jelennek valahogy a valóságban - ugyanezt a tiszta egyszerűséget sugallja. Amit ismerünk már Hollán Sándortól, Krajcsovics Évától, Vojnics Erzsébettől vagy Nádor Tibortól. Vagyis az előző gondolat kicsit költőiesebben:

Mit tegyünk? Egyáltalán nem ismerem önmagamat. Nem vagyok keresztény, nem vagyok zsidó, sem párszi, sem muzulmán. Nem vagyok keleti, nem vagyok nyugati, nem vagyok szárazföldi, nem vagyok tengeri. Nem a földből származom, sem a keringő égitestekből. Nem a föld szült, nem a víz, nem a levegő, nem a tűz. Nem Isten városából jöttem, nem a porból, nem az öröklétekből, nem az örök változásból. Nem ezen a világon vagyok otthon, nem a túlvilágon, nem

a paradicsomban, nem a pokolban. Apám nem Ádám, anyám nem Éva, nem az Édenkertből jöttem és nem az Édenkert angyalától. Az én helyem a nemhely, nyomom a nyomtalan, se test, se lélek, mert szerelmem lelkéé vagyok. Nincs többé kettő. Láttam, hogy a két világ egy. Az egyet keresem, az egyet ismerem, az egyet látom, az egyet hívom. Ő az első, Ő az utolsó, Ő az, aki
66   kint van és aki bent van. Nem tudok mást, mint azt, hogy ő az és ő az, aki. A szerelem italától megittasodtam, a világok szemem elől eltűntek. Foglalkozásom nincs más, mint élvezet és élvezet. Ha életemben egyetlen pillanatot nélkülöd töltöttem, e perctől és ettől az órától fogva le akarom vezetni. Ha ezen a világon egyetlen pillanatot veled tölthetek, mindakét világot eltaposom és diadalittasan táncolok az idők végezetéig.

*Czink Ibolya pasztellképeiről,
finomságuk miatt úgyis csak
versben érdemes beszélni, ha
már... Nem hallgathatok.*

(a fény kútja)

Az ingem legfelső gombját soha sem gombolom be. Nyitva hagyom a lehetőséget, bármi megtörténjen. Akár kút-mély magányba, akár a mennybe lehet jutni általa. Előbb-utóbb ugyanaz lesz a kettő. Lefekszem a kertben a földre és a fű illatát elviszem az ingemen. Ne mosd ki, kedves, hogy mindig felismerj róla, ha már nem leszek itt. Emlékezz a kert illatára, a földre, az égre, s meggyógyulsz. Emlékezz, hogy a kútból egyetlen kiút van. A remény. Mindannyian az angyal érkezését várjuk, József, testvérem!

(kába és a bárka)

68

Nem baj, ha a törékeny dolgok eltörnek egyszer. Össze lehet még őket ragasztani a minta alapján. Mert minden dolognak van egy tükörképe a másik világban, ami alapján újraalkotható. Nézőpont kérdése csupán, hogy az alázat örületet is jelent-e? Az örület megszállottságot jelent-e? Mert nem hisszük el, amit nem látunk. És meddig kell törölgetnünk a tükröt, az ént, hogy meglássuk benne az ég üzenetét? Mielőtt eltörne... És volt-e Noénak tükre egyáltalán? És szüksége volt-e rá? Vagy csak türelemre, hitre?

(az üres fészek)

Hol a madár az üres fészekből?
Hova tűnt a csupasz ágak, fagyos
ködpárák, hajnali zúzmarák és a
barnás-szürkés pasztellszínű reg-
gelek között? Nem tudjuk, nem tu-
dunk semmit, de a fészek itt maradt.
A teljesség körkörös lenyomataként.
Figyelmeztetve, a tökéletesség csupán
Isten tulajdonsága lehet. Annyit kell
feltétlenül tudnunk, hogy egy ideig
szárnyalhatunk csak nélküle, agyag-
madárként. Hiába is próbáljuk újra
és újra összeragasztani magunkat,
és elhitetni, hogy valódiak vagyunk.
Álmunkban kirepülünk a fészekből.

Bef. *Mikor az énekes így beszélt, hogy nem tudom és nem tudom, a török azt mondta, elég. Haraggal kardjához kapott és a rémült énekes felé sújtott.*

70 - *Ha tudsz valamit, mondd meg nekem, ha nem tudsz semmit, fogd be a szád. Ha azt kérdelem, honnan származol, azt feleled, nem a szárazföldről, nem a tengerről, nem Heratból, nem Balkhból, nem Rómából, nem Damaszkuszból,, nem az Eufrátesz mellől, nem Bagdadból, nem Perziából, nem Kínából, és nem a Tigris mellől. Ahelyett, hogy így köntörfalazol, mondd egyszerűen és emberien, hol születted. Ha azt kérdezem, mit ebédeltél ma, mindjárt így felelsz: nem sültet ettem, nem halat, nem sajtot és nem lángost és nem babot és nem cukrot és mézet és tejesételt. Ahelyett, hogy megmondanád, mit ebédeltél, elmondod mindazt, amit nem ettél. Ez a sok nem és nem, tudom, a gyomromra megy.*

Az énekes válaszolt:

- *A cél, amely felé megyek, rejtve van. A sok tagadás értelmét kérde? A tagadás vezet a létező nyomára. És ha a nem és nem számodra kín, mégis az igen-nek illatát hozza neked. Hangszerem csak azt játssza, ami nem, ahogy az igazság csak a halálban tárul fel. Míg az életet nem adtad fel teljesen, fátyol van előtted és nem látsz. Csak, ha a csillagok fény kialszik, látod meg a napot. A kardot fordítsd magad felé. Úss nagyot, barátom, törd össze énedet. Ha itt más tudást akarsz, kövesd a prófétát, meg kell halnod halálod előtt.*

(Rúmi, Hamvas Béla fordítása)

Enyedi Ildikó a magyar filmtörténet meghatározó alakja. Habár klasszikus értelemben öt nagyjátékfilmet készített eddigi pályája során, számos kisjáték- és tévéfilmet rendezett, dolgozott koprodukciókon, külföldön és itthon is, emellett társrendezője a hazánk televíziós filmgyártásában fordulópontnak tekinthető *Terápia* c. sorozatnak, valamint kiemelt szerepet vállalt az elmúlt években az egyetemi rendezőképzésben is. Munkáiról tanulmányok készültek, munkássága tananyag számos egyetemen.

Szabó Márton István 71

BELETÚRNI A KRUMPLIPÜRÉBE*

Enyedi Ildikó tizennyolc éve nem készített nagyjátékfilmet. Szerzői pályáján fordulópontot ígérő időszakot jelentettek az elmúlt évek, a televíziós siker bizonyára segítette a régen dédelgetett *Testről* és *Lélekről* megvalósulását. Volt szerencsém végigkísérni a filmet a filmtervtől a megvalósulásig és állíthatom, végig szorítottam, hogy a film első látásra kissé naívnak tűnő szerelmi története a hozzá párosuló vizuális lírával sikeresen tudjon bemutatni egy új-szentimentális, egy realista-szentsimentalista látásmódot. Enyedinek ebben az alkotásban ez minden kétséget kizáróan sikerült.

A történet Endre és Mária különös szerelmét mutatja be. Endre középkorú férfi, egy vágóhíd igazgatója, cikornyás múlttal és béna kézzel. Mária mögött más van: egy szorongásokkal teli gyermekkor, egy gyönyörű, ámde szociálisan érzéketlen, nehezen beilleszkedő fiatal nő gyermekora.

A film klasszikus lírai eszköztárral dolgozik. Az allegória, amely a két megálmódott szarvas és a két főszereplő szerelmét kíséri végig a filmen, egyszerű. A férfi és a nő ugyanazt álmodják, ugyanazt az erdőt, ugyanazokat a szarvasokat. Kettejük realitáson-túli kapcsolata az első pillanattól kezdve világos. Ugyanígy egyértelmű a megnyílni vágyó szorongó nő belső feszültségeit manifesztáló hideg, sötét, néonfényekkel befuttatott vágóhíd és a levegős tereket, a fehér és a zöld millió árnyalatát felmutató erdőképek közötti feszültség, kapcsolat.

A film nem kívánja túlbonyolítani a beszédmódot. Szeretné, ha éreznénk, értenénk azt, ami történik. Arról mesél, amit ismerni vél, nem bocsátkozik bonyolult történelmi szituációk, társadalmi peremhelyzetek, népnemzeti traumák feldolgozásába. Egyszerű emberekről, egyszerűen beszél. Realizmusát a líra segítségével mágializálja: elmeli a drámát a hétköznapoktól. A rendező nem azért meséli el filmen a történetet, mert ez az egyetlen eszköz a kezében, hanem mert ezt így csak filmen lehet elmesélni.

Mindez világossá válik előttünk, ha felsoroljuk a film technikai eredményeit. A kiegyensúlyozott hangkeverés, vágás, fényelés, az esztétizáló, de

giccsbe nem hajló képek, a képi világot támogató zene – mind-mind a filmes eszköztár kellékei, nélkülük létrehozhatatlan egy ilyen alkotás.

72 Mindeközben a rendező a színészvezetés kérdéseire rendhagyó válasszal szolgál. Nem a (még a legelvontabb szerzői filmekben is leggyakrabban használatos) hétköznapi élőbeszédet választja vezérmotívumának. A két különös ember visszafogott kommunikációjára építi föl a beszélgetéseket. A visszafogott eszköztár a karakterek kibontásában segíti a rendezői koncepciót, figyelmünket a testbeszédre, a non-verbális kommunikáció rejtett jelentésrétegeire irányítja, fókuszálásra és figyelemre készítet – olyanná válunk, mint mindenki, aki a való életben kapcsolatot próbál kialakítani egy zárkózott, szociális nehézségekkel küszködő társával.

A dramaturgia mindeközben abszurd elemekkel tarkítja a történetet, szinte észrevétlenül vezet minket a lírai, romantikus, komikus és tragikus elemek között. Laura Marling - *What He Wrote* c. szerzeménye kiemeli az öngyilkossági kísérletet bemutató jelenet éleit, finomsága képviseli az egyetlen zenei világot, ami Mária-hoz közel áll abban a pillanatban. A jelenet fordulópontja egyszerre érzékeny és abszurd ábrázolása egy szélsőséges élethelyzetnek: Mária a beteljesíthetetlen szerelem fonálát újra kezébe ragadja, miközben megpróbál nem elvérezni.

A már említett kiegyensúlyozott lírai látványt szinte észrevétlenül támogatják a vizuális koncepcióba simuló jelmezek. A pasztelszínek finomítják és elemelik a hétköznapi ruhadarabokat a valóságból, a klasszikus szabásvonalakat előtérbe helyező ingek és szoknyák világát olyan darabokkal színezik, mint Mária finom, kötött sapkája, mellyel egészségügyi uniformisát teszi a tervező otthonosabbá.

Morcsányi Géza karaktere kidolgozott és hiteles. Morcsányi, habár színház-közei alkotó, a színészi képességei aggodalomra adhattak volna okot. Enyedivel sikerült rátalálniuk egy hiteles középkorú figurára, a karakteréhez hangolt Borbély Alexandra játékaival kiegészítve megalapozza a film világának szabályrendszerét. A másik bravúr, ahogyan az állatok használata nem válik öncélúvá. A két szarvas minden mozdulata szervesen illeszkedik a dramaturgiába, valóban megtörténő dialógusuk pontos és kidolgozott.

Enyedi filmjében nem hazárdírozik. Nem öltözteti csillogó köntösbe eszköztárát: úgy használja, mintha magától értetődőek lennének a mozdulatok. Mintha minden Mária beletúrna néha a krumplicipőrébe, mintha mindnyájan Máriák lennének, akiknek nehezükre esik az érintés. Néha talán mindnyájan Máriák is vagyunk.

A Testről és Lélekről-ben peremvidékre érkezünk, ahol az elvont, a mindennapival, az abszurd a realizmussal találkozik. A film után azt érezhetjük, hogy csak ezen a vidéken lehet érdemes élni. Talán ez így is van. Ezután csak abban tudunk reménykedni, hogy nem kell újabb tizenhét évet várnunk a következő utazáshoz.

* *Testről és Lélekről*; írta és rendezte: Enyedi Ildikó ; főszereplők: Borbély Alexandra, Morcsányi Géza, Schneider Zoltán, Nagy Ervin, Tenki Réka; fényképezte: Herbai Máté; vágó: Szalai Károly; látványtervező: Láng Imola; jelmeztervező: Sinkovics Judit; zeneszerző: Balázs Ádám

73

Új Forrás 2017/5 – Szabó Márton István: Beletúrni a krumplicüregbe*

Százötven év, hat költő és négy nemzedék válogatott verseit átfogó „kollektív mű” Grandpierre Attila *Apám szíve dobog bennem* című könyve, melynek fő vezérfonala az öröklődés csodája és a családi összetartozás élménye. Hogyan

74 Muhel Gábor

APÁM SZÍVE DOBOG BENNEM

Válogatás a

Grandpierre-család verseiből

élnek bennünk tovább őseink? Miféle kozmikus genealógia köti össze a létezők összességét? Hol a helye az egymást követő generációknak a Természet egyetemes rendjében, illetve a társadalom és történelem összefüggésrendszerében? A szerző gyűjtőmunkája nyomán közzétett váloga-

táskötet többek között e kérdésekre keresi a választ. Emellett szubjektív bepillantást enged azokba a sajátos individuális univerzumokba is, melyekben a szerzők világérzékelése úgy szembeesít az olvasót az alapvető és korokon átívelő lét- és ismeretelméleti problémákkal, hogy beszédmódja mindvégig az érthetőség és a humánus keretein belül marad. A Grandpierre K. Endre által alapított Titokfejtő Kiadó gondozásában napvilágot látott versgyűjtemény 2013 decemberében jelent meg, s külön érdekessége, hogy címlapját Grandpierre Károly *Egy pillanat az Örökkévalóságból* című festményének részlete díszíti.

A Grandpierre-családban már több mint másfél évszázada hagyomány a verselés. Felmenőik 1572-ben menekültek Franciaországból Svájcba a Szent Bertalan-éji hugenotta-mészárlás elől, majd 1827-ben Charles Grandpierre Genfből települt át Kolozsvárra. Fia, Grandpierre Károly, előbb Garibaldi szabadságharcosa, majd Kossuth tollnoka lett. Petőfihez írt versével kivívta még Vahot Imre író, szerkesztő nagyrabecsülését is. A következő nemzedékben Dr. Grandpierre (Bod) Károly szintén írt verseket, majd őt követte a sorban ifj. Grandpierre Károly, aki sajnos nem érthette meg első és egyetlen verseskötete kiadását. Testvére, Grandpierre K. Endre történeti munkái mellett költőként is ismert, három verseskötete jelent meg. Műveit a kommunizmus idején tilólistára tették, többek között ez az oka, hogy megalapította említett kiadóját, ami jelenleg is működik. Fiainak, Dr. Grandpierre Károly festőművésznek egy, míg Grandpierre Atilla csillagász-zenésznek két verseskötete jelent meg. Utóbbi amellett, hogy a természettudományok doktora, eddig tizenkét könyvet adott ki édesapja és a saját műveiből, melyek a történelem és a Világegyetem talányainak tudományos igényű megfejtésére töreksznek. Ez a szándék hívta életre a Titokfejtő VHK-kör működését is, melynek tevékenysége főként underground körökben vált ismertté a rendszerváltás előtti Magyarországon. Magánemberként, a fizikai tudományok kandidátusaként,

illetve az MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont tudományos főmunkatársaként rendszeresen tart prezentációkat, előadásokat, külföldi és magyar publikációinak száma több százra tehető. Ezen kívül a legendás *Vágtázó Halottképek*, majd a *Vágtázó Csodaszarvas* énekes-szövegírója, író, költő, a Magyar Írószövetség tagja. Ő maga saját honlapján olvasható biográfiájában alkotói-kutatói tevékenységéről a következőképpen vall: „*Csillagászati és zenei munkám szorosan összefügg, és feltárja az Élő Világegyetem mindannyiunk életét, életvitelét alapvetően érintő, legnagyobb és legszemélyesebb titkait. Az egyik ilyen titok számomra nem titok többé: rájöttem, az Élő Világegyetemnek az a terve az emberiséggel, hogy egyre jobban kiteljesedő, egyre magasabb boldogságot érjen el. Ha csatlakozunk ehhez a kozmikus tervhez, és életvitelünkben teret biztosítunk a célravezető, rendszeres, alapos ember-felelő tevékenységnek, egyéni és közösségi téren egyaránt, akkor az emberiség megtisztul, csatlakozhat a kozmikus érzésvilághoz.*” (= [http:// www.grandpierre.hu / site / bemutatkozás / eletrajz](http://www.grandpierre.hu/site/bemutatkozás/eletrajz)).

Az *Apám szíve dobog bennem* kötet is hasonló a céllal került a nagyközönség elé.

A könyvben mintegy hatvan alkotás található, melyek a család több mint másfél évszázadon átívelő szellemiségét keltik életre. Megszületését a hagyományörzésen túl az is elősegítette, hogy Grandpierre K. Endre hagyatékában szerepelt egy kiadatlan verseskönyv, melyből sokszor olvasott fel a gyerekeinek esténként. Nagybátyjának, ifj. Grandpierre Károlynak is van egy még meg nem jelent kötete, amelyből szintén kerültek be versek. Grandpierre Atila, a kötet szerkesztője az MTI-nek elmondta: a könyv fő vonala a családi összetartozás, az ember és a természet egybeforrottsága; nem véletlen tehát, hogy e gondolatok mentén válogatta össze a verseket. Kronológiai szempontból a költemények sorrendje szintén az egymást követő generációk folytonosságát reprezentálja: nyitó darabja a Grandpierre Károly által jegyzett *Petőfihez* című mű, míg a sort stílusosan a címadó vers zárja. Ez a szerkesztési metódus áttételesen az Élet és az Anyatermészet folyamatos áramlását képezi le, ami – ismervén a szerző tudományos munkásságát – korántsem meglepő. A Nap és a Világegyetem élő természetéről írott könyvei ugyanis olyan, a panteizmustól korántsem idegen, antropikus és teleologikus világképet tárnak elénk, melyben minden összefügg mindennel, ily módon a létezők összessége egyénileg és közösségi szinten is a kibontakozásra, kiteljesedésre hivatott. Gondolatmenetét természettudományos és filozófiai érvekkel alátámasztva mutat rá arra is, hogy a Mindenségben léteznie kell valamiféle logikus szervezőerőnek, ami létrehozza, fenntartja és irányítja a kozmikus koherenciát. Így bukkant rá a fizikai (tapasztalati) valóság szintjén

a legkisebb hatás elvére (Hamilton-elv), biológiai szinten az élet elvére (Bauer-elv) és tudati szinten az értelem elvére, mely hármast az ún. hierarché foglalja egységbe. Mivel e felfogás gyökere egyetemes és a messzi régmúltból ered, közvetetten számos kultúra és természetvallás alapját is adja.

76 Nem kivétel ez alól az ősi magyarok világképe sem, ami szintén a Kozmosz és a Természet mágikus tiszteletén alapul. Ennek a holisztikus valóság-elméleti koncepciónak köszönheti a kötet is relevanciáját és ebből a teljességigényből eredeztethető a család fontosságának hangsúlyozása.

A kötet bemutatójára 2014. február 25-én került sor a Magyar Írószövetség Székházában, ezt megelőzően január 17-én ismertető jelent meg róla a *Litera* hasábjain (= <http://www.litera.hu/hirek/grandpierre-attila-apam-szive-dobog-bennem>). Itt többek között közlésre került Grandpierre Attila *Az ismeretlen szerelme* című verse, ami számos tekintetben rokonítható *Az élet szerelme* című írásával. Olyannyira, hogy talán nem túlzás állítani, hogy az előbbi gyakorlatilag összefoglalja az utóbbiban teoretikusan kifejtett univerzális világszerelme koncepcióját. Lényegében arról van szó, hogy „*csak a végtelenség végzetes erejű, gáttalan vonzásában szabad élni, hogy elménket a legmagasabb eszmények felé tángítsa, elme-eszmélő eszmék felé, a lélek végtelen szabadsága felé.*” (= <http://mek.oszk.hu/02500/02572/02572.pdf>). Ebben a kontextusban sokatmondóak *A Mindenség, a vers és a valóság* sorai is: „A mindenség, a vers és a valóság / a semmi a valami és a végtelen / a semmi nem a valami hiánya, hanem a minden mindensége / a semmi a minden határtalansága!” Mint okfejtés kétségtelenül nem új keletű, mégis rámutat arra az epistemológiai és egzisztenciális szándékra, melynek gyűjtőpontjában a lét alapkérdéseinek megválaszolása és a valóság alaposabb megismerésének szándéka áll, s ami egyfajta költészetelméleti elgondolásként is felfogható. Éppen ezért fontos a kötetben elfoglalt pozíciója: korántsem véletlen ugyanis, hogy saját bevalogatott versei között ez a költemény szerepel az első helyen. A szöveg nem kevesebbet sejtet, mint azt, hogy a művészetnek megvan az a tulajdonsága, hogy egyéni és közösségi szinten kapcsolatot teremtsen a filozófia és a modern kozmológia között, így lehetőséget ad arra, hogy az ember tetszhalott szellemi állapotából felébredjen, s ontológiai pozícióját meg- és felismerje. Mivel a kreativitás, az alkotótevékenység végső soron a természetes világrendből táplálkozik, a műalkotás is ennek a teremtő erőnek az eredménye. Ennek értelmében a mű sem lehet más, mint a teremtett világ analógiája, mikrouniverzum a makrouniverzumban, az abszolútum szubjektív tükröződése és kivételése az individuum szűrőjén keresztül.

Grandpierre Attila több versét népszerűsége ellenére a hivatalos irodalmi kánon nem fogadja el legitim költészeti produktumként, ami nem meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy szövegei olykor valóban nem mentesek a

világnézeti elfogultságtól és a művészetelméleti-társadalomkritikai mozzanatoktól. Ám joggal tehető fel a kérdés: ha ez a fajta költészet nem nyerhet létjogosultságot a mainstream irodalmi körökben, akkor miféle poétikának tekinthető például az avantgárd irodalom vagy a mai posztmodern líra? E szövegekben ugyanis a túláradó, komplex képek, a látomás- 77 szerű, szürreális trópusok korántsem öncélúak, s nem merülnek ki az unalmas, közhelyes formai stilizációkban. Hiba lenne ezért azt gondolnunk, hogy a szubjektív hangnem, továbbá a nyelvi és tipológiai keretek megtörése csupán szerzői attitűd lenne. Már csak azért sem az, mert a Grandpierre-család költői korántsem a társadalmi elvárások, a protokoll és a kánon kiszolgálása végett ragadtak tollat, hanem azzal az átfogó igénnyel, hogy a művészet természetes és egyetemes attribútumait az önkifejezés útján érvényre juttassák. Erről az *Új világekorszakot akarok* című írásban is meggyőződhetünk, ahol a szerző programot kíván adni az alkotás új dimenzióinak és le akar számolni az emberek személyes vágyainak, érzékenységének kiszolgáltatásával. Az üzleti érdekek kulturális világuralmáról megfogalmazott véleményéről tájékoztatnak azok a sorok is, amik a művészet eredeti lényegétől megfosztott funkciójára kívánnak rámutatni: „a művészet mint művi utánczás csak pár ezer éves, / az élet mesterségessé tétele hívta elő, / a természet művi lefedését / a mágikus látás kiszorítását, a mágikus művészetet a lényegi világban utazást / művi artifikális, mesterséges termékekkel lefedni.” Ezzel szemben a valódi művészet az ember belső világából fakad és a természetes alkotóerő centrumából bomlik ki, amit a szerző *A Mindenség őrijítő varázsa* című kötetében világösztönnek nevez. A világösztön tulajdonképpen nem más, mint „a legősbibb, legemberibb ösztön, a világ megismerésének vágya, a kíváncsiság, a parttalan, kozmikus tudásvágy, a világgal való összemérhetőség, a világegésszel összekapaszkodás vágya, önmagunk próbatétele, a legistenibb ösztön, a világösztön, aminek rendeltetése, hogy a világ természetét kibontsa. Ahogy egyéni létünk az emberiség és a világ létén alapszik, úgy alapszik a világösztönön a fajfenntartás és az önfenntartás ösztöne. A szexuális ösztön a világösztönön alapulva teljeseedik ki emberi szerelemmé.” (In. Grandpierre Attila: *A Mindenség őrijítő varázsa*. Seneca. Bp. 1994. 65.) Ez az az elementáris erő, ami táplálja kreativitást, a valóság teremtésének és formálásának mágikus képességét, de ez a forrása a megértésnek és a tudásvágynak is. Amennyiben tehát a világot megismerni vágyó szubjektum ráhangolódik a Mindenség kozmikus áramforrására, akkor az önmegismerés egyben a Kozmosz megismerése is, hisz az analógia törvénye szerint lényegét tekintve mindkettő azonos lényegű. A *Varázslóvá varázsoló* című vers szintűgy ezt az ismeretelméleti problémát tárgyalja, s nem kevesebbet állít, mint hogy „bizonyos varázslók elvarázsoltak

bennünket” (mely kijelentés végső soron a természetes világlátás ellenében fennálló hatalmi apparátus kritikájaként értelmezhető). Az embernek azonban módjában áll, hogy visszavarázsolja magát önmagát varázsló varázslóvá,

78 újra meglelheti eredeti természetét, és megnyílhat benne egy olyan világ, melyben összesűrűsödik az egész kozmosz és a „a semmi a valami végtelensége, határvesztése, a minden minden mindensége.”

(Erről tudósít a *Kozmikus társkeresés* című vers is: „Én vagyok: a Semmi / így mindent akarok.”) Hasonló témát jár körül *Az ember és az őserő* című költemény, ami voltaképpen arra kérdez rá, hogy az emberek „hol rontották el a világot”. Ha ugyanis „láthatatlan szerevező erő fog össze / mindent”, akkor elfogadhatatlan, hogy „mindent a sárba ránt egy arctalan erő” és „életek harmatát orozza el még gyer- / mekkorban az élet- és emberellenes / civilizáció”. Már Hamvas Béla is rámutatott, hogy „*az őskorban [...] az anyagi természetet a szellemi valóságtól nem választották el és a kettőt nem látták külön; amikor a természetet művelték, a művelést a szellemi valóságtól tették függővé.*” (In. HAMVAS BÉLA: *Scientia Sacra. Az őskori emberiség szellemi hagyománya.* Magvető Kiadó. Bp. 1988. 185.) Ezért is különösen fontos az írástudók felelőssége, s ezért nem várathat magára, hogy a posztmodern kor embere újra felismerje az éberség szerepét életében, valamint ráeszméljen a lelki-szellemi épség iránti felelősségvállalás egyéni és szociális fontosságára. Érdemes tehát megfontolnunk Müller Péter szavait, aki világlátásunk kozmikus egyensúlyának felborulását szintén abban látja, hogy „*az ember tudata [...] végzetesen kifelé fordult. Amit ma ismeretnek nevezünk, az nem egyéb, mint a lelkünkön kívül lévő világ ismerete, és jelenlegi tudományunk megismerésének eszköze »objektív«.* A lélek azonban szubjektív valóságunk, amelyet nem lehet úgy tanulmányozni, mint a hasnyálmirigyet vagy egy kristály szerkezetét, csakis befelé fordulással, önmegfigyeléssel. Erre azonban képtelenek vagyunk, s az ilyen módszereket tudománytalannak tartjuk. Így aztán a Földet többé-kevésbé meghódítottuk, de magunkat elvesztettük. Létrejött egy rendkívül fejlett, komputerizált földi Vidám Park, amelyben a humanitás elsovadt. Életünk nemcsak lélekteleenné, de lélekellenessé is vált.” (In. MÜLLER PÉTER: *Lomb és gyökér.* Édesvíz Kiadó. Bp. 1993. 191.)

Jellemző, hogy az ismeretelméleti kérdésfelvetések mellett a kompromisszumot nem tűrő, változatos kifejezésmód mindvégig meghatározója a kötetnek, ami azért is figyelemre méltó, mert a versek témaválasztása, az archaikus jelképek gyakorisága bőven adna alkalmat egy-egy téma unalomig törtető megismétlésére. Ennek ellenére következetesen és jól átgondolt koncepció szerint követik egymást a versek, ami akkor is jól érzékelhető, ha a szövegek dinamikája teljesen magával ragadja az olvasót. A nyelvi leleményesség (mely időnként önálló szavak alkotásában is megnyilvánul), a tradicionális versformák megtörése szintén az élet- és teremtőerő áradását

prezentálja, míg a szövegek zeneisége, önmagát újraíró képessége az alkotási folyamat rituális jellegét hangsúlyozza. S bár Grandpierre Attila szuggesztív előadásmódja írásban nyilván nem lehet annyira átütő erejű, mint élőben, de a textológiai keretek adta mozgástér áthágása és kiszélesítése mégis oly mértékű verbális öntevékenységet eredményez, ami természetéből fakadóan nem tűri meg a felesleges műfaji és nyelvi korlátokat. Míg elődei többnyire megmaradnak a klasszikus és tradicionális versformák alkalmazásánál, addig nála ezekkel csak szórványosan találkozunk, ahol viszont igen, ott a szavak és mondatok áradó mondanivalóját ez a zeneiség erősíti fel. A szövegek zöme ritmikai és retorikai szempontból sem véletlenül idézi a VHK-dalok szövegvilágát, olyannyira nem, hogy a szerző előző két kötetébe helyenként dalszövegeket is beválogatott. (Persze ennek a fordítottja is előfordul: nem ritkán a versek kerültek később megzenésítésre.) Az *Apám szíve dobog bennem* kötet sem kivétel ez alól – az 1986-os keltezésű *Élő Világegyetem* című szöveg ennek a repertoárnak is a részét képezi. Összességében az antológia vonzereje többek között abban a közvetlen és emberközeli poétikai magatartásban keresendő, ami a közérthetőség és az elvont gondolkodás közötti egyensúly megtartásán, s nem utolsósorban az Élet és a Világegyetem feltétlen tiszteletén alapul. Kijelenthető tehát, hogy Grandpierre Attila korábbi verses könyveihez hasonlóan, ez a válogatáskötet is méltó folytatása az apai örökségnek.

AZ ÉLET ILLATA

Felemelem a lábos fedelét,
hogy érezsem az ebéd illatát,
felemelem múltam fedelét,
hogy érezsem életem illatát.

Illan az élet, mint édes illat,
illan, mint kényes, villanó madár -
mint tűnő pillanat, a földi élet elillan -
szédülve érzem örök illatát!

VÁNDOR A CSILLAGFÉNYBEN

kutyaugatást hoz a szél
utána csend vonul
a falu szélén az erdő a sötétbe hanyatlik
fölötte csillagfény
a szobában az órák percegése
bezárja a kört

éjszakai vándor
csillagfényben pihen
gondolataiba burkolózik
fénye halványul
lassan elmerül
érzéseiben

82 A TAVASZ ÜZENETE

Mitől oly megindító, ha érzed a tavaszt?
Miért vidít fel, ha Rád ragyog a Nap?
Napfényben utazik a boldog látomás,
S megindul a föld alól a feltámadás!

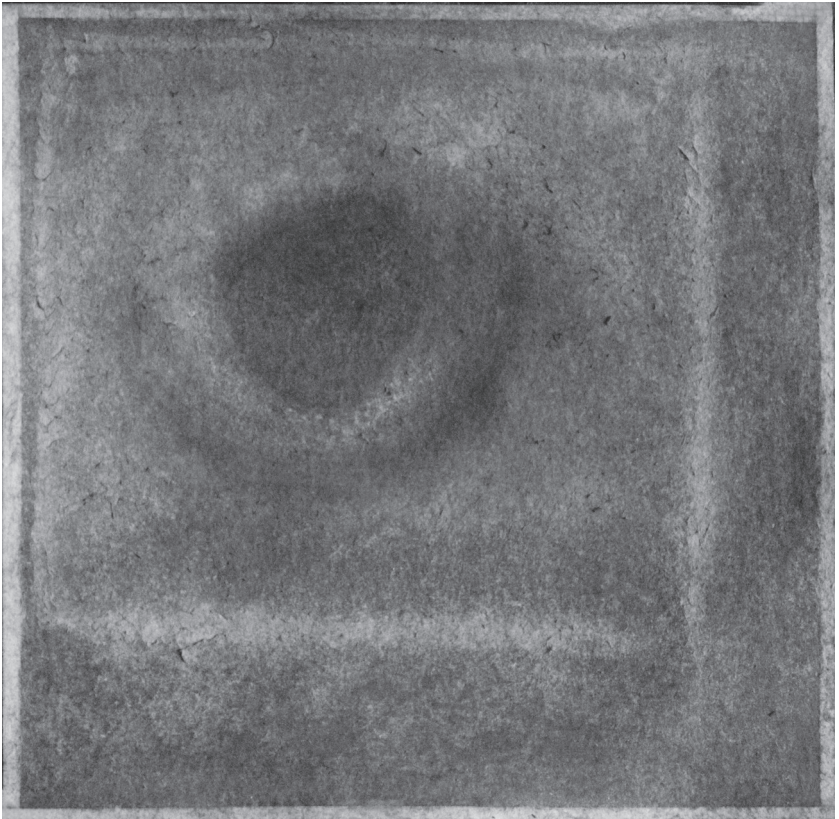
Csillagok csókolják a kiviruló Földet,
S elpirul, virágba borul a rét,
Megindul bentről kifelé a lélek,
Átlényegül a báb s kiröppül a fénybe.

Int a varázspálca, bújjik elő a levél,
Száguldó erőtől zsendül a mező!
Megolvad a jég, zöld sereg kúszik elő
Boldogító hírt hoz s szépség-kelyhekké nő!

Tavasza van, s előtör egy régen érzett érzés,
Érzed, hogy testközeli és hamvas az üdvösség!
Eljött, bevon s elragad az örök lüktetés,
S megszedít, győz a titok, az újjászületés!

BENNE FOROG A VILÁG KULCSA 83

Benned forog a világ kulcsa
Benned nyit új kaput a világra
S a kulcsot az Isten forgatja
Maga az Isten: az Élet

ERDŐ

A könyvet, ami ébren tart, sose olvastam.
A kötése fogott meg, az erdő a borítóján.
Azóta nyílik fel a szemem éjjelente,
mert a fekvés, hogy rálátok, otthonos.
Mást gondoltam a fekhelyekről,
és a félretett könyveket másként képzeltem,
nem ezt az erdőt.

A SZOBA MEGPILLANTÁSA

Tudja: új versek születnek ezen a helyen.

És nemcsak az ágyra gondol,
és nemcsak a látképre az ablakból
(a tornyokra és a kupolákra
és a diófára az öreg kert végében),
és nem csak a versre.

Sokkal inkább gondol egy másik ágyra,
egy másik látképre.

De tudja: ez a valóság, és ez a jelen.

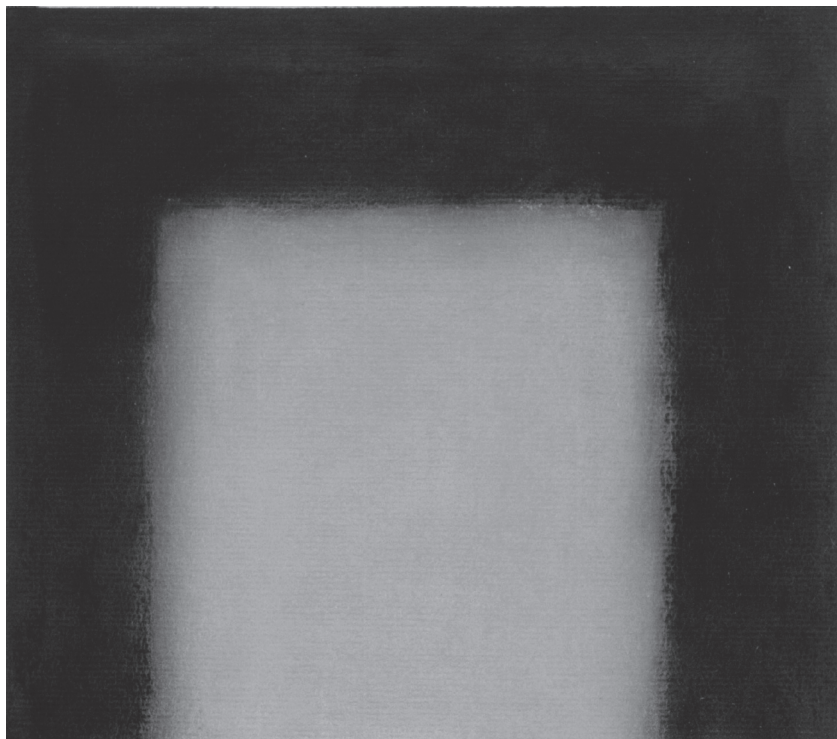
És egy cseppet sem elégedetlen ezzel,
hogy itt fog élni, még gondol is rá:
milyen inspiráló, és, hogy egyszer
majd otthonosnak is nevezi.

Csak eszébe jutott más is,
csak eszébe jutott.

86 VÍZRE

Kérdezed, miután elnéztél a folyással szemben,
és elgondoltad, hány felől fakad, és néztél lefelé,
és elgondoltad, egygé ömlik.

Kérdezed, mert eszedbe jutott a delta,
hogya végül tényleg szétszakad, kellenek azok
az utolsó kanyarokban befolyó patakok, csatornák,
bedobált szenny, és az esők – a vizek összegzését kívánod.
De ha bele nem hullanak, csak a hajnali, vízfeletti ködök
érkezésére figyelsz – Leszáll-e a harmat a vízre? –
Leszállnak? – kérdezed egy 3000 km-es folyó
1680. km-énél fekvő városban, kérdezel rá
a város mindennapjait érintő feleletre.

MEGTÖRT FÉNYEK

Karkó Ádám 87

Gombolyaggá formálta önmagát
a szívem körüli érrendszer; éjjel
hallottam anyám szipogó szavát,
a szoba lassan megtelt szenvedéssel –
én a firkálmányok között ültem
a padlón, lenn: a hűvös, koszos parkettán,
kintről a csekély fényt a Hold küldte
aztán elfehéredett lassan a szám –
a csetablakból egy lány ugrott elő:
a sírás küszöbén ácsorogtam
éppen s megjátszva lettem előkelő
előtte, majd lassan átfordultam

a térfél baljára, hogy megpihenjen
a jobb; megköltöttem és elsiettem.

88 MEGHASAD AZ EMBEREK BEN A TUDAT

meghasad az emberekben a tudat
mikor felismerik a költészet létezését
ahogy a természet ránk ugat
az irodalomban elvénzik
az önmagába vetett vers-forma
amit keretbe foglalna egy pesti utca
mint az a szobor a parton szem nélkül sírhatnánk
élettelen jelzőket látna meg a vak-táv
mint a saját magad metafizikája ahogy diktál
(meghalni az irodalomért sablon de létezik)
helyetted a nyomor az aki közhelyesen kint vár

Papírfecnik szenderegtek az asztalomon,
az ósdi mélyhűtőn, amit a lakásban találtam:
félutacnyi zsebkendő gyűródött össze rajta –
éjszaka, valamikor az ajkamba haraptam.

Reggel vérfoltos papírfecnik lézengtek
az ágyam mellett – a korhű, fiatalos szobában,
amit a „család” biztosított, hogy éljek –
pedig álmodni sem mertem az életről.

Holnap papírfecnik fognak a szemem körül
lebegni, kizavarnak az udvarra:
én pedig úgy hallgatok rájuk, mint rád,
ha rám parancsolsz, hogy szeresselek végre.

90 EGY ORSZÁGSZEGLETI PONTON

nem messze ültem le a logodi utcától
sorra vettem a vonat elejétől
a busz legaljáig tartó életeket
a tenyérbe mászós arcokat
a pesti utcán térdeplő hajléktalantól
eljutottam a részeg egyetemistáig budán
elsétáltam a vár lábához
a hold félkövéren és sárgán világított rá
elhittem hogy csillagok vannak az égen
felismertem a meghajló égboltban az otthonomat
ami valójában egy kósza képzavar az életemben
mert kinek mond valamit is az otthon
laktam táton tokodon esztergomban
gyulán csabán eleken most meg budapesten
de néha tatabányán vagy éppen akármelyik
országszegleti ponton

FELJAJONG*

91

Ez is egy délután, zsongani hallom
a pesti utcák mai világát;
a metrón egy mindentől féltő asszonyt
lök félre egy beképzelt királylány;
kikullogok a bástya alá este:
a város ilyenkor már rég nem zsong;
futni kezdek, felkeltem Budapestet –
minden újrakezdőn feljajong.
Fényképet készítek; emléket egy
lányról: lopott arccal, lopott csókkal,
elcsenek tőle pár tekintetet,
s általa békülök ki a Megváltóval –

felkészülök a tudathasadásra,
hogy beleverszek végül Pest zajába.

*Dobai Péter *Lopott arccal* című versének kezdősorára.

HAZAÚT

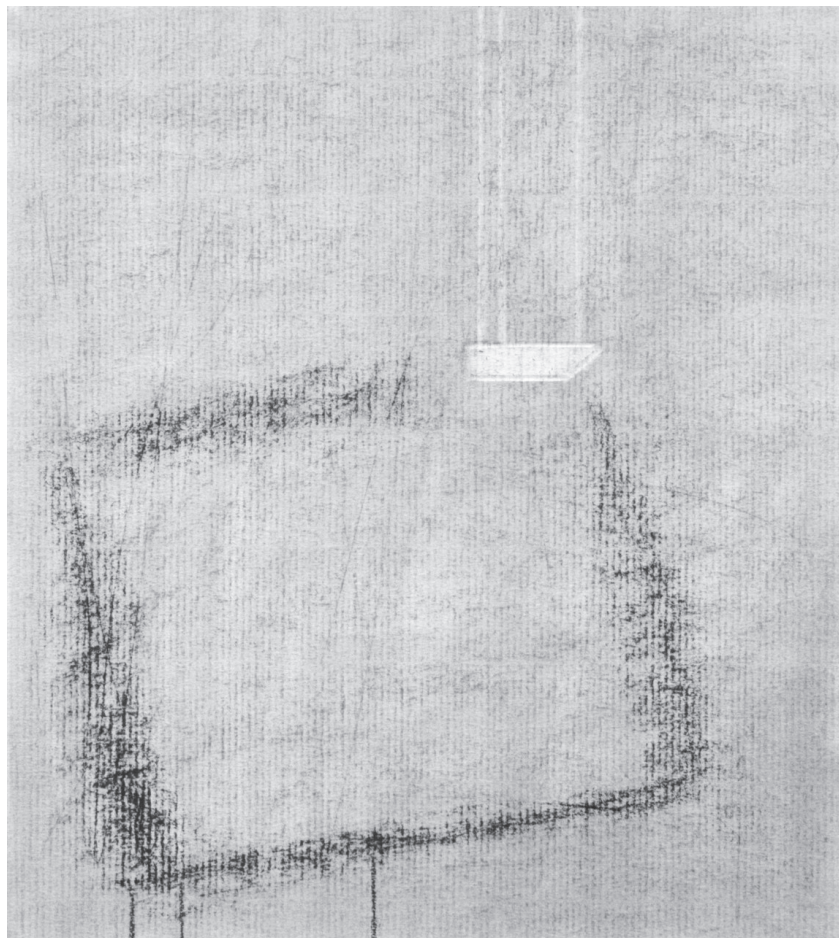
Szopora mezőn alvó őzikék.
Merengő alkonyat és őszi ég,
kirívóan hűvös nyári este –
mintha még gyorsan fészket keresne
saját, bosszús tíz csapása alatt,
aztán sunyin meglesi majd, maradt-
ak-e lába alatt fekvő őzek,
vagy csak belvíz, zsákok, ernyők, tőzeg.

HAYNAU

A magamfajta csak papíron felnőtt
ember már születése napján is
a következő évre gondol.
Egy évig forgatja ezt
a lerágott csontot kávétól
zakatoló szívének lángja felett.
Minden reggeli első ástítás
és minden esti utolsó ástítás
efelé hajtja, mint bundába
tartó, buta bárányt.
Csak ha odaér, jön rá, hogy
fekete pulóverek, hideg pillantások,
felakasztott mártírok, cellákba
csempészett borotvapengék,
főbe lőtt hősök és az aradi
fekete bárányfelhőket toló
hideg szellő miatt néz
mindig
előre.

94 ERDŐ

Dús fenyőerdő
gyantás párna-mellkasod
s baloldalt forrás.
Tizennyolc éve
hasadó hajnal, engem
úsztató sodrás.

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM és az EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő, próza rovat: szenazol@gmail.com)
SZÚCS BALÁZS PÉTER (Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

ACSAI ROLAND
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PETER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.